

Vad man talar om när man talar om skolbibliotek

**En diskursanalytisk studie av hur skolbiblioteket
framställs i skolrelaterade forum**

Cecilia Cronberg & Lynn Karlsson

Examensarbete (30 högskolepoäng) i biblioteks- och informationsvetenskap för
masterexamen inom ABM-masterprogrammet vid Lunds universitet.

Handledare: Birgitta Olander

År: 2012

What you're talking about when you talk about school libraries

A discourse analysis of how school libraries are portrayed in school-related forums

Abstract

The starting point of our thesis is the new Education Act (Skollagen) which was introduced in Sweden during 2011. It requires that all students have access to a school library, regardless of the type of school. Since the new Education Act's (Skollagens) introduction, the school library has received a statutory basis and thus a stronger position in today's schools. However, the Act does not define what the school library should be and what it should do. On the whole, we believe that there is an ambiguity in the various policy documents, such as the Swedish Library Law (Bibliotekslagen) and Skolinspektionen's requirements for authorized school libraries. What is clear, however, is that a degree of flexibility is advocated and that it is up to each school to determine the function of the school library.

We are interested in what a school library should be and what it should work with, seen from the perspective of the school. Our purpose is to examine how the school library is presented in various school-related forums in order to shed some light on the role of the school library in relation to other school activities.

Our questions are: - Which are the perceptions about what the school library is? - What characterizes these views? - Which actors are present and how are their roles defined?

We have applied discourse analysis, more specifically, the discourse theory of Ernesto Laclau and Chantal Mouffe. From their theory construction, we apply the main concepts of floating signifiers and nodal points along with their thoughts on subject positions. Our starting point is that the school library is a floating signifier, which means that there are multiple discourses that compete to give it its meaning. During our analysis we have concentrated on identifying nodal points, that is, the center of each discourse. We also use so-called subject positions, in order to be able to discuss the actors' room for maneuver.

Based on empirical material from Skolverket, union member newspapers and teacher blogs, we have identified five different discourses: The Book Depository, The Information Expert, The Multifaceted Room, The Educator and The Discourse of the Future School Library. Two of the discourses can be seen as spatial, linked to the library area, while the other two can be seen as person oriented, linked to the school librarian. The fifth discourse has no clear relation either to the library room or the school librarian.

One important finding is that the school library exists between *freedom* and *control*, that is to say that it both enables free activities and takes part in organized learning. We interpret this as meaning that the school library is caught between the library's and the school's different traditions, resulting in varying involvement in the school's educational programme. One of our main conclusions is that the school library has an educational role only when it is associated with the school librarian. It also depends not only on school principals' and teachers' interest in the school library, but the

school librarian must personally want to adopt an educational role and be a part of the school tradition.

Master's thesis

Keywords

Library and information studies, discourse analysis, Laclau & Mouffe, school libraries, school librarian's role, education

Innehållsförteckning

1. INLEDNING.....	5
1.1. VAD ÄR ETT SKOLBIBLIOTEK?	7
1.2. SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	9
1.3. AVGRÄNSNING	9
1.4. UPPSATSENS DISPOSITION	10
2. LITTERATURGENOMGÅNG	11
2.1. SKOLBIBLIOTEKET SOM EN DEL AV SKOLVERKSAMHETEN	11
2.2. SKOLBIBLIOTEKET SOM EN DEL I SKOLUNDERVISNINGEN	12
2.3. SKOLBIBLIOTEKET SOM EN PLATS FÖR ELEVERNAS FRIA LÄRANDE	13
2.4. SKOLBIBLIOTEKARIENS ROLL OCH SAMSPEL I SKOLAN	15
2.5. SAMMANFATTNING	18
3. TEORI OCH METOD	20
3.1. DISKURSANALYS - EN KORTFATTAD INTRODUKTION	20
3.2. DISKURSANALYSENS VETENSKAPSFILOSOFISKA URSPRUNG	21
3.2.1. <i>Poststrukturalism</i>	21
3.2.2. <i>Socialkonstruktionism</i>	21
3.3. VÅR TEORETISKA UTGÅNGSPUNKT	22
3.4. VÅR METODOLOGISKA UTGÅNGSPUNKT	24
3.5. MATERIAL OCH URVAL	25
3.5.1. <i>Insamlingsmetod</i>	28
3.5.2. <i>Texternas genretillhörighet</i>	28
4. RESULTAT OCH ANALYS	30
4.1. BOKRUMMET	31
4.1.1. <i>Diskursens subjektpositioner</i>	32
4.2. INFORMATIONSEXPERTEN	33
4.2.1. <i>Diskursens subjektpositioner</i>	35
4.3. DET MÅNGFACETTERADE RUMMET	36
4.3.1. <i>Diskursens subjektpositioner</i>	38
4.4. PEDAGOGEN	39
4.4.1. <i>Diskursens subjektpositioner</i>	41
4.5. DISKURSEN OM DET FRAMTIDA SKOLBIBLIOTEKET	43
5. DISKUSSION OCH SLUTSATSER	45
5.1. VAD ÄR ETT SKOLBIBLIOTEK?	45
5.2. SKOLBIBLIOTEKET MELLAN FRIHET OCH STYRNING	46
5.3. DET GODKÄNDA SKOLBIBLIOTEKET	49
5.4. VÅRA SLUTSATSER	51
5.5. VIDARE FORSKNING	53
6. LITTERATURFÖRTECKNING.....	54
BILAGA 1	58

1. Inledning

Den 1 juli 2011 infördes en ny skollag i Sverige, vilket innebar flera förändringar från den föregående. I vår studie är vi intresserade av den nya lagens krav på skolbibliotek för samtliga skolor, oavsett om de är kommunala eller fristående (Skolverket 2011). Nedan återges den nya lagparagrafen (36 §) i sin helhet, i det sammanhang som den återfinns i lagtexten:

Lokaler och utrustning och tillgång till skolbibliotek

35 § För utbildningen ska de lokaler och den utrustning finnas som behövs för att syftet med utbildningen ska kunna uppfyllas.

36 § Eleverna i grundskolan, grundsärskolan, specialskolan, sameskolan, gymnasieskolan och gymnasiesärskolan ska ha tillgång till skolbibliotek.

SFS 2010:800

Blickar man ut över skolbibliotekens landskap i dagens läge finns det till synes flera tolkningar av vad skolbibliotek innebär i praktiken. Kulturrådets senaste statistik om skolbibliotek från 2008 visar att det kan variera från en boksamling eller ett bokrum till en bibliotekslokal med eller utan personal. Enligt Kulturrådets undersökning har dessutom ungefär en tiondel av landets skolor varken bibliotekslokal eller boksamling, vilket innebär att cirka 250 000 elever saknar tillgång till skolbibliotek (Statens kulturråd 2009, ss. 5-6). I april 2012 publicerade Kungliga biblioteket (KB) preliminära resultat från insamlingen av Sveriges officiella skolbiblioteksstatistik, som i skrivande stund fortfarande pågår. Än så länge har 63 procent av alla tillfrågade skolenheterna svarat på undersökningen. De preliminära resultaten visar att en femtedel av skolenheterna inte har tillgång till skolbibliotek¹ och att fler än 100 000 elever tillhör skolor som inte har någon skolbibliotekslösning. Det är främst mindre skolor som det gäller. Trots att kartläggningen ännu inte är komplett konstaterar KB att "många skolenheter inte har den tillgång till skolbibliotek som de borde ha enligt den nya skollagen som trädde i kraft förra året" (Kungliga biblioteket 2012).

I och med den nya skollagens införande har skolbiblioteken fått en lagstadgad grund att stå på i skolan och därigenom en starkare position jämfört med bibliotekslagens

¹ KB:s definition av *skolbibliotek* avser inte boksamlingar. Skolorna har fått svara ja eller nej på följande fråga: "Har skolenheten tillgång till ett skolbibliotek, det vill säga en gemensam samling av skön-, facklitteratur och andra medier som är alfabetiskt/systematiskt ordnad? Här avses inte bokrum/-samlingar med enbart läroböcker eller klassuppsättningar av olika skönlitterära- eller faktaböcker, inte heller någon typ av samling som inte är systematiskt ordnad". Cecilia Ranemo utredare KB, e-post den 13 april 2012.

tidigare formulering². Skolbiblioteken skall finnas, men vad skall de vara och vad skall de göra? Dessa frågor kvarstår, lagen till trots. Oavsett om man som skola har eller inte har någon form av skolbibliotek måste man ta ställning till om befintlig verksamhet är tillräcklig alternativt till hur den frånvarande verksamheten skall utformas. I detta utvecklingsarbete finns flera krav och riktlinjer utöver skollagen som kan vara till hjälp. I Bibliotekslagen står till exempel att skolbiblioteken, tillsammans med folkbiblioteken, “skall ägna särskild uppmärksamhet åt barn och ungdomar genom att erbjuda böcker, informationsteknik och andra medier anpassade till deras behov för att främja språkutveckling och stimulera till läsning” (SFS 1996:1596). Skolinspektionen, med tillsynsansvar för skolan, har i och med den nya skollagen upprättat tre krav för ett godkänt skolbibliotek. De tre kraven utgår från Bibliotekslagen, varför de betonar elevernas språkutveckling och lässtimulans med hjälp av ett anpassat mediebestånd och närhet till bibliotekslokalen (Skolinspektionen 2011, s. 3).

Vi finner Skolinspektionens formuleringar, tillsammans med skolbibliotekets paragraf i den nya skollagen, något otydliga och med stort fokus på bibliotekets materiella innehåll. Vi är inte ensamma om denna uppfattning, utan delar den med flera andra aktörer. DIK, fackförbundet för kultur och kommunikation, har till exempel påpekat den nya lagtextens brister och menar att det är fel att placera skolbiblioteket i samma kontext som lokaler och utrustning. I en skrivelse till Skolverket och Skolinspektionen poängterar de att “[h]uruvida elever i en skola har tillgång till skolbibliotek handlar inte primärt om antal medier och kvadratmeteryta, utan om de har tillgång till en pedagogisk funktion” (DIK 2011, s. 2). Formuleringar som rör skolbibliotekets bemanning har dessutom helt utelämnats i de båda myndighetstexterna, vilket ifrågasätts. DIK skriver vidare att “skolbibliotek utan kompetent personal är i bästa fall ett bemannat bokrum” och påpekar avslutningsvis att skolbibliotekarien är “en nyckelperson i skolans pedagogiska utveckling” (Ibid., s. 4).

Dessa påtalade oklarheter i formuleringarna om skolbiblioteket har resulterat i att vi frågar oss hur man resonerar kring skolbiblioteket och dess verksamhet i sammanhang som berör skolan. I kombination med att det finns olika former av skolbiblioteksverksamhet och att skolorna numera måste förhålla sig till ny lagstiftning känns det relevant att undersöka hur skolbiblioteket framställs för de som är verksamma i skolan. Vårt ämnesval är intressant, då det är en högaktuell fråga och pågående process i dagens skola.

² Bibliotekslagens 5 § är numera ersatt av den nya skollagen. Tidigare lydelse var följande: “Inom grundskolan och gymnasieskolan skall det finnas lämpligt fördelade skolbibliotek för att stimulera skolelevernas intresse för läsning och litteratur samt för att tillgodose deras behov av material för utbildningen”.

1.1. Vad är ett skolbibliotek?

I föregående avsnitt diskuterade vi den vaghet som finns idag gällande skolbibliotekets innebörd och funktion. När vi ser tillbaka på äldre läroplaner är det dessutom tydligt att skolbiblioteket under det senaste seklet har tillskrivits varierande innehåll, som kan knytas till förändringar i skolans pedagogik och till samhällsutvecklingen i stort.

Redan under tidigt 1900-tal påtalar man värdet av skolbibliotek, då det i 1919 års undervisningsplan förknippas med elevernas läsning och deras möjlighet att på egen hand fördjupa sig i ämnen i anslutning till undervisningen (Kühne 1993, s. 36). Skolbiblioteket får under flera decennier fortsatt stöd och ses alltmer som ett centrum i skolan, men från och med 1950-talet försvagas dess pedagogiska roll i samband med en förändrad syn på utbildning. Den förändrade pedagogiken synliggörs i läroplanen Lgr 69³ och resulterar i att skolbiblioteket inte längre omnämns utan istället beskrivs som ett förvaringsutrymme för läromedel. Det är först i och med 1980-talets nya läroplan, Lgr 80⁴, som skolbiblioteket återuppstår som begrepp och som pedagogisk verksamhet. Skolbiblioteket får i denna läroplan tre olika funktioner som benämns som den sociala, den kulturpolitiska respektive den pedagogiska. Den första funktionen innebär att skolbiblioteket är en plats där eleverna tillsammans kan arbeta, utveckla intressen och bistå skolbibliotekarien i hans eller hennes arbete. Den andra funktionen tillskriver skolbiblioteket en viktig roll i att främja elevernas intresse för litteratur och skall som plats också fungera som en arena för kulturella evenemang. Skolbibliotekets tredje och sista funktion är att vara en samlad medieresurs, där eleverna kan arbeta självständigt med informationsökning och källkritik (Gómez & Swenne 1996, ss. 9-10). Skolbibliotekets olika funktioner som lyfts fram under 1980-talet blir emellertid kortlivade i styrdokumentet. I 1990-talets nya läroplaner för både grund- och gymnasieskola, Lpo 94⁵ och Lpf 94⁶, reduceras skolbiblioteket återigen till att omnämnas ett fåtal gånger. Det är däremot tydligt att det krävs välfungerande skolbibliotek i och med den förändrade synen på kunskap som innebär ett livslångt lärande (Ibid., s. 14). I dagens aktuella läroplaner, Lgr 11⁷ och Gy 11⁸, råder samma syn på skolbibliotekets roll i skolan.

Det har av ovan att döma funnits skiftande roller för skolbiblioteket och så sent som i slutet av 1990-talet konstaterade Kulturrådet i rapporten *Skolbiblioteken i Sverige: Kartläggning, analys och probleminventering* att det inte finns någon fastlagd definition av vad ett skolbibliotek är. Ett skolbibliotek kan därför vara allt från ett bokrum, en bibliotekarie eller ett folkbibliotek som besöks då och då, beroende på vem som tillfrågas (Statens kulturråd 1999, s. 14). Kulturrådet ger i rapporten sitt eget förslag till en definition:

³ Läroplan för grundskolan, Lgr 69

⁴ Läroplan för grundskolan, Lgr 80

⁵ Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet, Lpo 94

⁶ Läroplan för de frivilliga skolformerna, Lpf 94

⁷ Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet, Lgr 11

⁸ Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskola, Gy 11

Skolbiblioteket är den eller de platser i eller i direkt anslutning till skolan där det finns resurser i form av medier, teknik och personal för att förmedla, söka och värdera information och läsupplevelser av alla slag.

Statens kulturråd 1999, s. 10

Under 2006 fick Skolverket i regeringsuppdrag att utföra en nationell lägesbedömning av skolverksamheten. I uppdraget ingick bland annat att utvärdera skolbibliotekets pedagogiska roll i skolundervisningen. Skolverket lyfter i rapporten fram skolbibliotekets möjligheter att bidra till elevers lärande, men konstaterar att denna resurs inte utnyttjas till fullo. Det kan bero på en rad olika saker, såsom bristande bokbestånd och utrustning eller på skolledningens intressen. En annan möjlig anledning är att begreppet behöver en ny definition, där den pedagogiska rollen får nytt innehåll (Skolverket 2006, ss. 195-196). Skolverket definierar skolbiblioteket på följande sätt och det är den beskrivning som det idag vanligen hänvisas till i olika styrdokument:

Med skolbibliotek avser Skolverket en gemensam och ordnad resurs av medier och information som ställts till elevernas och lärarnas förfogande med hjälp av kompetent personal. Skolbibliotek är en del av skolans pedagogiska verksamhet med uppgift att stödja elevernas lärande. Skolbibliotek kan därmed betraktas dels som en materiell resurs som är en del i en skolas läromedel och övriga utrustning, dels en funktion som bidrar aktivt i kunskapsutvecklingen och svarar för viss service.

Skolverket 2006, s. 192

Med den senare definitionen får skolbiblioteket en tydligare pedagogisk funktion. Det är också denna formulering som används i modifierad form i motiveringen av den nya skollagens krav gällande skolbibliotek. I propositionen uttrycker regeringen skolbibliotekets betydelse för elevernas lärande, men påpekar samtidigt att verksamheten bör anpassas efter varje enskild skolas förhållanden. De menar att en mindre skola på landet och en större skola i en stad har skilda förutsättningar, vilket innebär att skolbiblioteksverksamheten måste kunna anordnas på flera sätt - "eleverna ska ha tillgång till skolbibliotek men [...] organiseringen av skolbiblioteksverksamheten ska vara flexibel" (Prop. 2009/10:165, s. 284).

Som vi tidigare har nämnt har Skolinspektionen ställt upp tre krav på ett godkänt skolbibliotek. De har i upprättandet av kraven tolkat de nya bestämmelserna och dessutom utgått från Bibliotekslagen, vilket innebär att det i kraven läggs stort fokus på språkutveckling och lässtimulans genom ett anpassat mediebestånd och närhet till bibliotekslokalen. Skolinspektionen kommer att utgå från följande punkter vid sin granskning av skolbiblioteken:

1. Eleverna har tillgång till ett skolbibliotek i den egna skolenhetens lokaler eller på rimligt avstånd från skolan som gör det möjligt att kontinuerligt använda biblioteket som en del av elevernas utbildning för att bidra till att nå målen för denna.
2. Biblioteket omfattar böcker, facklitteratur och skönlitteratur, informationsteknik och andra medier.
3. Biblioteket är anpassat till elevernas behov för att främja språkutveckling och stimulera till läsning.

Skolinspektionen 2011, s. 3

Vi ser på den nya skollagen och Skolinspektionens krav som försök till standardisering av skolbibliotekets verksamhet. Alla elever skall ha tillgång till skolbibliotek. Det är dock upp till varje rektor att avgöra verksamhetens innehåll, eftersom man i propositionen tillåter flexibilitet i utformandet. Vi menar därför att det inte kan skapas någon standardiserad praktik, vilket leder till att frågan om vad ett skolbibliotek är förblir öppen och mångtydig.

1.2. Syfte och frågeställningar

Problemområdet för vår studie handlar enkelt uttryckt om vad ett skolbibliotek är och vad det skall arbeta med utifrån skolvärldens perspektiv. Som vi nämner i inledningen existerar det idag en mångfald av lösningar vad gäller skolbiblioteksverksamheten, samtidigt som det finns en vaghet i styrdokumentens formuleringar.

Vårt syfte är att undersöka hur skolbiblioteket framställs i olika forum, såsom tidningar och bloggar, som riktar sig till skolpersonal för att därigenom belysa skolbibliotekets pedagogiska roll i relation till övrig skolverksamhet.

Med vårt syfte som utgångspunkt har vi formulerat följande forskningsfrågor:

- Vilka uppfattningar finns i vårt material om vad skolbiblioteket är?
- Vad karakteriserar dessa uppfattningar?
- Vilka aktörer finns och hur framställs deras roller?

1.3. Avgränsning

Vi har valt att studera skolbiblioteket inom grundskolans alla stadier tillsammans med gymnasieskolan. Vi är medvetna om att skolbiblioteket kan ha olika fokus och funktioner beroende på vilka årskurser som det riktar sig till. Under de första skolåren arbetar skolbiblioteksverksamheten i högre grad med läsutveckling än i de senare åren, då fokus förflyttas alltmer till informationssökning och -användning. Eftersom en stor del av insamlade texter inte tenderar att göra någon skillnad mellan de olika skolstadierna har också vi valt att inte göra någon åtskillnad. När vi har studerat skolbiblioteket har detta skett med uppfattningen att begreppet inte enbart innefattar en fysisk plats, utan även personal och verksamhet, med fokus på den pedagogiska rollen.

1.4. Uppsatsens disposition

I uppsatsens inledande avsnitt har vi presenterat vårt studieområde och belyst vårt problemområde samt redogjort för vårt syfte och våra frågeställningar.

Nästa avsnitt består av vår litteraturgenomgång, i vilken vi presenterar tidigare forskning om skolbiblioteket utifrån följande teman: *Skolbiblioteket som en del av skolverksamheten*, *Skolbiblioteket som en del i skolundervisningen*, *Skolbiblioteket som en plats för elevernas fria lärande* och *Skolbibliotekariens roll och samspel i skolan*. Litteraturgenomgången avslutas med en sammanfattning.

Därefter kommer avsnittet Teori och metod där vi redogör för vår teoretiska respektive metodologiska utgångspunkt. Vi ger en kortfattad introduktion till diskursanalys och dess vetenskapsfilosofiska ursprung för att sedan fokusera på Ernesto Laclaus och Chantal Mouffes diskursteori. Härpå följer vår metodologiska ansats och en presentation av material och urval. Vi avslutar med att diskutera vår förståelse och texternas genretillhörighet.

På detta följer avsnittet Resultat och analys där vi presenterar vårt resultat som består av fem diskurser: *Bokrummet*, *Informationsexperten*, *Det mångfacetterade rummet*, *Pedagogen* och *Diskursen om det framtida skolbiblioteket*. Vi belyser diskursernas uppbyggnad med utgångspunkt i nodalpunkter och subjektpositioner.

Uppsatsen avrundas med Diskussion och slutsatser. Vi ger slutligen förslag på vidare forskning.

2. Litteraturgenomgång

Forskningen om skolbibliotekets pedagogiska roll är mångfacetterad och berör alltifrån biblioteksrummet, verksamheten och skolbibliotekariens relationer till elever, lärare och skolledare. Skolbiblioteksforskningen har varit omfattande under de senaste 20 åren, vilket är resultatet av skolans förändrade syn på lärande och informationsteknologins utveckling som har påverkat hur man ser på skolbibliotekets pedagogiska funktion. I Sverige har Louise Limberg, professor vid Högskolan i Borås, haft stor betydelse för forskningen om skolbiblioteket och hennes kunskapsöversikt *Skolbibliotekets pedagogiska roll* (2003) är ofta refererad till i skolbibliotekssammanhang. Kunskapsöversikten sammanfattar det dåvarande forskningsläget och belyser framtida forskningsbehov. Intressant är i detta sammanhang att forskningen främst bedrivs inom det biblioteks- och informationsvetenskapliga fältet och sällan inom pedagogiken. Det förekommer emellertid ett antal samarbeten disciplinerna emellan.

2.1. Skolbiblioteket som en del av skolverksamheten

En av de första avhandlingarna som berör skolbibliotek är Brigitte Kühnes från början av 1990-talet. I *Biblioteket - skolans hjärna?: skolbiblioteket som resurs i det undersökande arbetssättet på grundskolan* undersöker hon bland annat hur skolbibliotek kan integreras i undervisningen och vilka faktorer i skolan som kan främja eller hindra att en sådan integrering sker. Kühne kommer fram till flera kategorier av faktorer, varav de psykologiska är mest relevanta att förhålla sig till i vår undersökning. Hon lyfter i detta sammanhang fram skolledarnas inställning till skolbibliotek, liksom lärarens intresse för och kunskaper om det samt skolans arbetsklimat i stort (Kühne, s. 227). Det framgår av hennes studie att det inom en och samma skola kan föreligga stor spridning i användningen av skolbiblioteket mellan skolklasser och mellan lärare, beroende på deras benägenhet att ta hjälp av skolbibliotekarien (Ibid., ss. 202-203).

Likt Kühne har Elin Fröjmark och Sally Knutsson i sin magisteruppsats *Faktorer för framgång - En studie av grundskolebibliotek och hur de kan integreras i undervisningen* studerat vilka faktorer som är avgörande för en lyckad skolbiblioteksintegrering. Deras studie är dock begränsad till att enbart gälla informationssökning och -användning. Undersökningens resultat visar tydligt på betydelsen av att rektorn framhäver skolbibliotekets funktion i den pedagogiska verksamheten. Det sker bland annat genom att man i skolan tillämpar en pedagogik som öppnar upp för skolbibliotekets medverkan i elevernas måluppfyllelse. Därtill är det också betydelsefullt att rektorn ser till att skolbibliotekets syfte och mål inkluderas i de lokala styrdokumentet. Liksom i Kühnes studie framkommer här

vikten av att lärarna blir medvetna om hur skolbiblioteket kan användas och vad skolbibliotekarien kan tillföra i undervisningen, vilket ligger i rektorns intresse att förmedla (Fröjmark & Knutsson 2005, ss. 67-68).

Limberg poängterar i sin kunskapsöversikt att varje skolbibliotek måste förstås i sitt sammanhang. Det är viktigt att skolbibliotekets pedagogiska roll överensstämmer med skolans syn på lärande, varför den bör studeras i relation till befintlig skolverksamhet. Det innebär att olika skolbibliotek kan ha olika ändamålsenliga roller beroende på skolornas pedagogiska profiler. Ett skolbibliotek kan dessutom ha flera pedagogiska funktioner på en och samma skola, utifrån lärarnas didaktik och elevernas skilda behov (Limberg 2003, s. 14).

2.2. Skolbiblioteket som en del i skolundervisningen

Skolbibliotekets verksamhet har sedan länge varit riktad mot läsfrämjande aktiviteter, men har i och med de senaste decenniernas tekniska utveckling lett till ett ökat fokus på informationssökning och -användning. Limberg menar att det senare har bidragit till att skolbibliotekets pedagogiska roll har blivit mer framträdande, mycket beroende på att skolbibliotekarierna själva har tagit till sig den nya tekniken (2003, ss. 37 och 40).

Mark Dressman har i *Literacy in the library: negotiating the spaces between order and desire* studerat tre skolbibliotek i tre skilda socio-ekonomiska områden utifrån flera aspekter, bland annat elevernas läsning. Han visar tydligt i sin studie att skolbibliotekarierna på de undersökta skolorna förknippar läsutveckling med skönlitterära böcker, snarare än med facklitteratur. Dressman ser en problematik i denna hållning, då det i studien framkommer att pojkar i stor omfattning föredrar att läsa facklitteratur men ständigt blir bortförsta till skolbibliotekets skönlitterära avdelning (1997, ss. 8-9). I sin studie undersöker han även skolornas läsfrämjande projekt, som vanligen har som syfte att locka eleverna till mängdläsning genom olika tävlingar och evenemang. Det visar sig dock i Dressmans undersökning att många elever gör motstånd och inte tilltalas av tävlingsmomentet, vilket leder till att läsprojekten inte får något genomslag (Ibid., s. 145).

Det elevcentrerade arbetssättet som infördes i skolan under 1990-talet gav upphov till ett flertal forskningsprojekt som berör skolutveckling och skolbibliotek, vars resultat publicerades under 2000-talet. Mikael Alexandersson var, tillsammans med Louise Limberg, forskningsansvarig för projektet *Lärande via skolbibliotek* (LÄSK) som resulterade i rapporten *Textflytt och sökslump – informationssökning via skolbibliotek*, vilken bland annat berör hur och vad elever lär sig med hjälp av skolbiblioteket. Det mest slående resultatet är att eleverna ser informationssökning som faktainhämtning, vilket innebär att de återger "rätta svar" utan en djupare förståelse av kunskapsinnehållet (Alexandersson et al. 2007, s. 114). En anledning är att både lärare och skolbibliotekarien många gånger lämnar eleverna ensamma under deras skolprojekt, vilket leder till att processen att söka, sortera och sammanställa fakta överskuggar elevernas kunskapsuppbyggnad. Författarna poängterar därför att både lärare och skolbibliotekarien måste bli mer delaktiga i att stödja och handleda eleverna i informationssökningsprocessen för att de skall kunna resonera kring och få en djupare förståelse av den inhämtade informationen (Ibid., s. 119).

Förutsättningar gällande elevernas informationskompetens har under de senare åren varit i fokus i forskningen. *LearnIT*, som involverar ett flertal forskare, koncentrerar sig på lärande och IT. Forskningsprogrammet har resulterat i flera publikationer, varav antologin *Informationskompetenser: om lärande i informationspraktiker och informationssökning i lärandepraktiker* behandlar elevers och studenters informationskompetens i anslutning till lärande och informationssökning. Roger Säljö konstaterar i sitt bidrag att den tekniska utvecklingen har påverkat hur vi tar till oss och använder information (2009, s. 30). Limberg fortsätter denna tankegång tillsammans med Olof Sundin och Sanna Talja i sitt kapitel och de poängterar att det ökade informationsflödet kräver en ny slags läs- och skrivförmåga som bättre svarar mot de skilda texttyper som förekommer i dagens samhälle (2009, s. 41).

2.3. Skolbiblioteket som en plats för elevernas fria lärande

Skolbiblioteket som rum skiljer sig från den övriga skolmiljön, då lokalen är att betrakta som en friare yta än den ordning som råder i klassrummet. Det är ett rum för mångsidig verksamhet och Limberg konstaterar att det i forskningen lyfts fram som “rum för mediasamlingar, rum för arbete, rum för fritid och avkoppling, rum för kommunikation och möten” (2003, s. 69).

Mark Dressman visar i *Literacy in the library: negotiating the spaces between order and desire* på skolbibliotekets egenskap som ett offentligt rum, till skillnad från skolans klassrum. Skolbiblioteket benämns som “a safe but public space” och är i detta avseende en plats för alla, där eleverna inte är grupperade åldersmässigt och därför kan inta anonyma positioner. Elevernas anonymitet i biblioteksrummet innebär ett alternativ till den granskning som sker i klassrummet av såväl läraren som eleverna emellan, vilket ger en känsla av självständighet som leder till att eleverna själva kan disponera sitt lärande (Dressman 1997, s. 154). Dressman lyfter i detta sammanhang fram en tudelning mellan klassrummet och biblioteksrummet. Han belyser rummets skillnader genom att tala om klassrummet som en plats avsedd för “literacy as work”, medan skolbiblioteket representerar “literacy as the pursuit of personal desire”. Dressman konstaterar emellertid att verksamheterna i de två rummen ofta överlappar varandra, varför dessa inte skall ses i ett antagonistiskt förhållande trots deras olikheter (Ibid., s. 161).

I sin artikel⁹ *A place to learn or a place for leisure? Students' use of the school library in Norway* finner Elisabeth Tallaksen Rafste likheter med Dressmans resonemang om skolbibliotekets och klassrummets skilda villkor. Hon har studerat två norska gymnasieskolor med fokus på vad eleverna använder skolbiblioteket till och vilken betydelse som de tillskriver dessa. Det mest framträdande resultatet är att ett fåtal elever återkommande använder skolbiblioteket och då som fritidsrelaterad mötesplats. Fler användningsområden förekommer, såsom för läxläsning och för informationssökning och -användning i anslutning till skolarbeten, men i begränsad omfattning (Rafste 2005, s. 8). Rafste diskuterar sina resultat i ljuset av ett antal

⁹ Denna artikel är baserad på Rafstes avhandling *Et sted å lære eller et sted å være? : en case-studie av elevers bruk og opplevelse av skolebiblioteket* (2001).

teoretiska utgångspunkter, däribland skolbiblioteket som en gråzon och som ett poröst rum. Dessa koncept utgår båda från att skolbiblioteket som rum kan ha både en tillåtande och en tvingande karaktär beroende på användarna och hur dessa agerar i enlighet med rummets struktur (Rafste 2005, s. 4). Just det porösa rummet är något som Rafste ständigt återkommer till i sin framställning. Hon ser det som en plats där användarna själva kan påverka och skapa ett sammanhang. Trots att skolbiblioteken i undersökningen gav intryck av att vara till för skolarbete respektive bokutlåning gjorde eleverna dessa platser till sina egna och för sitt privata umgänge. Elevernas inflytande möjliggjordes av flera faktorer, däribland skolbibliotekets svaga regelverk till skillnad från klassrummets och skolbibliotekariens och lärarnas frånvaro i rummet (Ibid., s. 9).

För att ytterligare förstå elevernas nyttjande av skolbiblioteket tar Rafste upp begreppen *front region* och *back region* som får en central betydelse. I studien representerar klassrummet en *front region*, där eleverna är hårt hållna och begränsade i sitt sätt att bete och röra sig i rummet. Det omvända gäller för en så kallad *back region*, vilken tillåter ett fritt handlingsmönster utan insyn. Det finns i skolan få utrymmen som förknippas med fria aktiviteter och dessa öppnas då upp under raster. Rafste ser en möjlighet för skolbiblioteket att vara både *front* och *back* då det kan fungera i kontexter som rör både undervisning och fritid, vilket resulterar i ett poröst rum (2005, s. 5).

Louise Limberg och Mikael Alexandersson har också studerat skolbiblioteket som plats. I sin artikel *The school library as a space for learning* fokuserar de på skolbiblioteket som en plats för lärande utifrån elevernas upplevelser. Limberg och Alexandersson ser skolbiblioteket både som ett lokalt/fysiskt och globalt/virtuellt utrymme för lärande som öppnar upp för olika innehåll (2003, s. 2). Deras resultat visar på stor bredd i hur elever upplever skolbiblioteket, vilket författarna föreslår kan ses som olika dimensioner av skolbiblioteket som helhet. Det mest slående resultatet är betydelsen av skolbiblioteket som ett förvaringsutrymme för böcker, där eleverna kan finna material i samband med projektarbeten. I detta avseende läggs stor vikt vid att besöka skolbiblioteket för att hitta fakta och rätta svar, vilket Limberg och Alexandersson knyter till skolans syn på lärande som innebär att kopiera och memorera texter (Ibid., ss. 6-7). De ser detta som ett oroväckande resultat, då synen på skolbiblioteket som en samling av rätta svar kan hindra ett kreativt lärande via detsamma (Ibid., s. 11). Ytterligare en framträdande dimension är förståelsen av skolbiblioteket som en tillflyktsort. Eleverna går till skolbiblioteket under förespegling att arbeta med projektarbeten, men använder istället tiden för att chatta och spela spel och därigenom få en paus från klassrummet. Det kan också innebära att eleverna går dit för en stund av läsning i lugn och ro eller för att dra nytta av bibliotekets bekväma möblemang i samband med skoluppgifter (Ibid., ss. 8-9). Även detta varnar Limberg och Alexandersson för, eftersom skolbiblioteket i egenskap av tillflykt inte nödvändigtvis bidrar till att stödja elevcentrerat arbete (Ibid., s. 11). Kühne resonerar på ett liknande sätt och påpekar att “[b]iblioteket i ett pedagogiskt perspektiv är ett rum för arbete och då ska det inredas därefter”. Om skolbiblioteket skall kunna användas i undervisningen får det inte påminna för mycket om ett uppehållsrum, utan ge intryck av en arbetsplats (Kühne 1993, s. 207).

Limberg och Alexandersson konstaterar slutligen att om skolbiblioteket är utformat efter ett specifikt syfte kommer det att upplevas av eleverna i enlighet med denna utformning. Här har skolbibliotekarien och lärare en avgörande roll i att påverka dem i rätt riktning. Om skolbibliotekarien och lärarna exempelvis ständigt förespråkar böcker blir det naturligt för eleverna att förknippa skolbiblioteket med en plats enbart för böcker. Hur eleverna uppfattar skolbiblioteket påverkar därför dess möjliga användningsområden (Limberg & Alexandersson 2003, ss. 12-14). På ett liknande sätt visar Rafstes undersökning att då skolbiblioteket saknar styrning och tydliga regler inbjuder denna miljö till aktiviteter och umgänge utan anknytning till elevernas skolarbete (Rafste 2005, s. 9). Vi tycker oss därför se ett återkommande drag i båda studierna att skolbiblioteket "blir vad man gör det till".

För att skolbiblioteket skall kunna vara en plats för elevernas lärande måste både lärare och skolbibliotekarier bryta med skolans traditionella syn på lärande som innebär att hitta rätt svar och reproducera mening. Skolbibliotekarien måste dessutom frångå bibliotekstraditionen och istället fokusera mer på det organiserade lärandet (Limberg & Alexandersson 2003, s. 13). Även Rafste påpekar vikten av att skolbibliotekarien skapar sig en pedagogisk roll i enlighet med skolkulturen för att skolbiblioteket skall kunna bli en aktiv del i elevernas meningsskapande och inte endast ett uppehållsrum (Rafste 2005, s. 14). Dressman, Limberg och Alexandersson samt Raftse påpekar dessutom alla att skolbiblioteket fungerar allra bäst när det finns en balans mellan de två dimensionerna arbete och frihet, då det är denna kombination som kan bidra till och utveckla elevernas lärande via skolbiblioteket (Dressman 1997, s. 161; Limberg & Alexandersson 2003, s. 14; Rafste 2005, s. 14).

2.4. Skolbibliotekariens roll och samspel i skolan

Skolbibliotekariens roll och hans eller hennes samspel med elever och lärare är ett återkommande tema i forskningen. Å ena sidan rör det en pedagogisk roll som innebär att främja läsning och att undervisa och handleda eleverna i informationssökning, å andra sidan handlar det om en mera administrativ roll som innefattar att organisera skolbibliotekets resurser och förvalta biblioteksrummet.

Kühne diskuterar skolbibliotekariens olika roller utifrån den amerikanska forskaren Sue Walker, som i sin forskning för fram tre huvudsakliga roller för skolbibliotekarien som benämns informationsspecialist, lärare och undervisningskonsult. De tre rollerna överlappar ofta varandra, men skolbibliotekariens roll som informationsspecialist ses som den övergripande. Skolbibliotekarien är expert på information, till skillnad från läraren som ses som expert inom sitt ämne. Informationsspecialisten tillskrivs sex funktioner, vilka bland annat innebär att organisera bibliotekets resurser och hjälpa elever att finna relevant material i skolbiblioteket utifrån behov och kunskapsnivå (Walker 1988, se Kühne 1993, ss. 56-57). Kühne påpekar att dessa funktioner är anpassade efter det amerikanska skolsystemet, men menar likväl att skolbibliotekarier i Sverige kan dra nytta av funktionerna för att förbättra sitt arbete (Kühne 1993, s. 57). Rollen som lärare innefattar enligt Walker att undervisa elever, men också skolpersonal och föräldrar, i informationssökning och -användning, medan skolbibliotekarien som undervisningskonsult tilldelas en betydelsefull roll i planeringen av undervisningen i skolans alla ämnen (Walker 1988, se Kühne 1993, ss. 58-59).

I *Seeking meaning: a process approach to library and information services* har Carol Collier Kuhlthau i samband med sin modell över elevers och studenters informationssökningsprocess även utforskat bibliotekariens roll i denna process. Hon identifierar fem olika nivåer som bibliotekarien kan pendla mellan i referensarbetet respektive undervisningen i anslutning till informationssökning. De nivåer som hör till undervisningen är mest relevanta för vår studie, men finner det ändå betydelsefullt att återge nivåerna för båda arbetsområdena. I referensarbetet benämns Kuhlthaus nivåer för bibliotekarien som följande (2004, ss. 114-119):

- *Organizer* - Bibliotekarien fokuserar främst på samlingen och dess systematisering för att användaren själv skall kunna hitta relevant information.
- *Locator* - Bibliotekarien hjälper användaren genom att svara på direkta frågor och tillhandahålla en relevant källa.
- *Identifier* - Bibliotekarien tar fram flera olika källor kring ett ämnesområde som kan vara användbara för användaren, dock inte alltid anpassade efter användarens behov.
- *Advisor* - Bibliotekarien vägleder användaren genom en rad av rekommenderade källor i anslutning till ett mera specifikt problem.
- *Counselor* - Bibliotekarien handleder användaren återkommande under informationssökningen, då denna ses som en dynamisk process. Källorna anpassas efter användarens förhållningssätt och tidigare erfarenheter.

I undervisningen i informationssökning har Kuhlthau ställt upp följande nivåer för bibliotekarien (Kuhlthau 2004, ss. 120-125):

- *Organizer* - Bibliotekarien fokuserar främst på samlingen och dess systematisering för att användaren själv skall kunna hitta relevant information.
- *Lecturer* - Bibliotekarien förevisar biblioteket tillsammans med dess resurser för en grupp av nya användare och oftast i början av en termin. Visningen är inte knuten till någon specifik uppgift, utan ses som en introduktion inför framtida bruk.
- *Instructor* - Bibliotekariens främsta uppgift är att visa lämpliga informationskällor och hur dessa kan användas i samband med en uppgift. Det rör sig om flera undervisningstillfällen, då man koncentrar sig på en källa eller en sök teknik i taget.
- *Tutor* - Bibliotekarien lär användaren att tillämpa en sökstrategi och att använda informationskällor i en bestämd följd, i anslutning till en specifik uppgift. Det är först i denna roll som bibliotekarien blir delaktig i lärarnas planering av undervisningen, då de senare informerar bibliotekarien om kommande projekt.
- *Counselor* - Bibliotekarien koncentrerar sig huvudsakligen på att ge användaren förutsättningar för fortsatt lärande genom kunskap om och färdighet i informationssökningsprocessen. Undervisningen i informationssökning syftar här inte enbart till att hitta information, utan att lära sig tolka information för att skapa ny kunskap. I denna roll är bibliotekarien helt integrerad i skolans arbetslag.

Det som framgår av Kuhlthaus fem nivåer på respektive arbetsområde är att komplexiteten i bibliotekarierollen ökar med varje nivå, där den första rollen inte innebär någon direkt interaktion mellan bibliotekarie och användare, medan den femte är i full interaktion. Vi ser här likheter mellan Kuhlthaus *counselor* och Mark Stovers resonemang om referensbibliotekarien som icke-expert. Han menar att referensarbetet består av en dialog där bibliotekarien tillsammans med användaren försöker finna en lösning, snarare än att påtvinga användaren ett svar (Stover 2004, ss. 286-287). På samma sätt arbetar bibliotekarien i *counselor*-rollen för att användaren skall nå djupare kunskaper i sitt lärande.

Kuhlthau påpekar att den första nivån som *organizer* ligger till grund för de övriga rollerna, då tillgängligheten till bibliotekets resurser är avhängig denna funktion. Denna roll har dock en tendens att dominera bibliotekariens arbete och överskugga betydelsen av de övriga rollerna (Kuhlthau 2004, ss. 115-116), vilket dessutom framkommer i hennes studie i vilken användarna framför allt uppfattade bibliotekarien som *organizer* och bästa fall som *locator* (Ibid., s. 108).

I LÄSK-projektet koncentrerar Lena Folkesson sig på samspelet mellan lärare och skolbibliotekspersonal och konstaterar att samarbetet till stor del bygger på individuella och informella initiativ av sporadisk karaktär. När möjlighet ges tar skolbibliotekarien tillfället i akt att skapa en relation till lärare och elever, vanligen i samband med att dessa besöker skolbiblioteket (Folkesson 2007, s. 72). I Folkessons intervjuer finns det bland lärarna skilda uppfattningar av skolbiblioteket som pedagogisk resurs i undervisningen, vilket påverkar användningen av det och i sin tur skolbibliotekariens delaktighet i den pedagogiska verksamheten. Hon poängterar vidare att skolbibliotekariens arbete i många fall tas för givet och grundas oftast i en outtalad överenskommelse om vad uppdraget innebär. Så länge skolbibliotekariens arbetsrutiner inte blir ifrågasatta sker ingen förändring eller utveckling av verksamheten (Ibid., ss. 75-77). En intressant aspekt som Folkesson tar fram är frågan om skolbibliotekariens legitimitet, som hon delar upp i formell respektive reell legitimitet. Den första erhålls genom skolbibliotekariens utbildning och skolledningens bekräftelse, medan den andra måste erövras av skolbibliotekarien själv i samspelet med läraren. Det senare sker genom att skolbibliotekarien synliggör sin kompetens i samarbetet (Ibid., s. 80).

Limberg och Folkesson bygger i projektet *Informationssökning, didaktik och lärande* (IDOL) vidare på tidigare forskning om skolbibliotek med fokus på lärare och skolbibliotekariers erfarenheter av undervisning i informationssökning. Projektet leder fram till rapporten *Undervisning i informationssökning*, i vilken författarna redovisar tre olika uppfattningar på hur lärare och skolbibliotekarier ser på sitt ömsesidiga samarbete i anslutning till undervisningen: *samarbete som gränsbevarande särarbete*, *samarbete som gränsöverskridande samspel* samt *samarbete som möjligheter till lärande och utveckling* (Limberg & Folkesson 2006, ss. 96-97).

Samarbete som gränsbevarande särarbete strävar efter att hålla isär det som lärare respektive skolbibliotekarier skall göra. Man bevarar och bevakar sina respektive professionsgränser, vilket innebär att det sker en fördelning av ansvar och arbetsuppgifter mellan de två yrkesgrupperna. Genom att hålla fast vid det som man

är bra på överskrider man inte varandras yrkesroller och arbetsrutiner. Skolbibliotekarien i detta fall vill inte anta rollen som pedagog utan poängterar sin betydelse av att vara neutral och inte bedöma elevernas resultat. Särarbetet utgår från att den andra parten är den "annorlunda" som hindrar samarbetet. Skolbibliotekarien framhäver lärarens bristande kunskaper i informationssökning som hinder, medan läraren i sin tur för fram motsvarande tveksamheter kring bibliotekariens pedagogiska kompetens (Limberg & Folkesson 2006, ss. 97-101).

Samarbete som gränsöverskridande samspel karakteriseras av en vilja att tänja på professionernas gränser, vilket innebär flexibilitet och öppenhet för förändring. Om den förra uppfattningen beskrivs som ett särarbete betraktas denna som ett samspel mellan skolbibliotekarien och läraren, varför arbetsuppgifternas fördelning hamnar i bakgrunden. Både rummets och professionernas gränser överskrids, vilket får till följd att skolbibliotekarien kan handleda eleverna i biblioteksrummet såväl som i klassrummet eller i datorsalen. Framträdande i denna uppfattning är också att skolbibliotekarien av både lärare och elever uppfattas som pedagog och därför kan gå in i en lärarroll, medan läraren å sin sida inte ges samma möjlighet att göra det omvända. Tydligt är att yrkesrollernas olika kompetenser ses som något positivt och inte som något som hindrar samarbetet (Limberg & Folkesson 2006, ss. 102-104).

Samarbete som möjligheter till lärande och utveckling är en uppfattning som bottnar i att skolbibliotekariens och lärarens spontana och tillfälliga möten kan utvecklas till ett mer ingående samarbete, där de utforskar och förbereder undervisning tillsammans. Genom att dela med sig av sina erfarenheter och att kombinera sina olika kompetenser uppnås ett bättre resultat än om de hade arbetat på varsitt håll (Limberg & Folkesson 2006, ss. 105-106).

2.5. Sammanfattning

Som vi har redovisat ovan rymmer skolbiblioteksforskningen flera aspekter och i det följande återger vi huvuddragen av denna forskning.

Skolbibliotekets integrering i skolverksamheten är avhängig flera faktorer, däribland skolledarens inställning till skolbiblioteket och lärarens intresse för och kunskaper om detsamma. Flera författare trycker på vikten av att rektorn synliggör skolbibliotekets pedagogiska funktion, bland annat genom de lokala styrdokumenterna.

Skolbibliotekets pedagogiska verksamhet har av tradition framför allt riktats mot läsfrämjande aktiviteter, men har under de två senaste decennierna alltmer kommit att innefatta undervisning i informationssökning och -användning. Det framkommer i Dressmans forskning att många skolbibliotekarier förknippar läsfrämjande med mängdläsning av skönlitteratur, vilket i vissa fall leder till att elever motsätter sig skolornas läsprojekt och att skolbibliotekets facklitteratur hamnar i skymundan. När det gäller undervisning i informationssökning och -användning uppmärksammar LÄSK-projektet elevernas informationssökning som tenderar att handla om faktainhämtning snarare än en djupare förståelse av innehållet. Forskarna understryker vikten av att lärare och skolbibliotekarier engagerar sig i elevernas informationssökningsprocess. I dagens samhälle krävs det dessutom andra läs- och

skrivfärdigheter än tidigare för att kunna hantera de varierande texttyper som finns i informationsflödet.

Skolbiblioteket som plats jämförs i forskningen ofta med klassrummet. Dressman lyfter fram skolbiblioteket som ett offentligt rum, till skillnad från klassrummet, där eleverna erbjuds anonymitet som leder till att de kan verka under friare former. Rafste diskuterar i sin tur skolbiblioteket i termer av *back region* respektive *front region*, vilket innebär att det kan vara en plats för både fritid och undervisning - ett så kallat poröst rum. Även Limberg och Alexandersson har i sin forskning behandlat skolbiblioteket som plats, men utifrån elevernas upplevelser. Det framkommer i studien att merparten av eleverna betraktar skolbiblioteket som ett förvaringsutrymme för böcker och som ett ställe för att finna rätta svar. Flera av författarna pekar på att skolbibliotekets utformning tillsammans med skolbibliotekariers och lärares inställning till dess verksamhet är avgörande för hur eleverna i sin tur upplever och använder skolbiblioteket. Dressman, Rafste samt Limberg och Alexandersson påtalar alla att det måste finnas en balans mellan arbete och frihet i skolbiblioteket, eftersom denna kombination kan bidra till att utveckla elevernas lärande i skolbiblioteksmiljön.

Skolbibliotekariens roll är ett återkommande ämne i den forskning som bedrivs om skolbiblioteket. Kuhlthau identifierar fem nivåer som bibliotekarien kan skifta mellan i undervisningen i informationssökning. Bibliotekarien kan gå från att vara *organizer* med fokus på samlingen till att vara *counselor* och ge användaren kunskaper om och färdigheter i informationssökningsprocessen. Det är tydligt att bibliotekarierollens komplexitet ökar mellan varje nivå, från närmast obefintlig till full interaktion med användaren. En annan viktig aspekt är skolbibliotekariens samspel med lärare, vilket Limberg och Folkesson belyser genom tre olika uppfattningar som framträder i anslutning till undervisningen i informationssökning. *Samarbete som gränsbevarande särarbete* innebär att lärare och skolbibliotekarier håller isär sina respektive arbetsuppgifter, till skillnad från *samarbete med gränsöverskridande samspel* där de istället strävar efter att gå över professionernas gränser i undervisningen. Skolbibliotekarien betraktas i det senare som en pedagog som kan verka utanför biblioteksrummet. *Samarbete som möjligheter till lärande och utveckling* innefattar slutligen att skolbibliotekarier och lärare, genom spontana möten, kan dela med sig av sina respektive erfarenheter och därigenom nå fram till bättre resultat tillsammans.

3. Teori och metod

Vi har valt att använda oss av diskursanalys som teoretisk grund för vår studie av skolbibliotekets pedagogiska roll. Eftersom diskursanalys kan “placera in texternas innehåll i deras samhälleliga sammanhang” ser vi den som ett lämpligt verktyg (Boréus 2011a, s. 163). Vi kommer i följande avsnitt att ge en kortfattad beskrivning av det diskursanalytiska fältet och en genomgång av de vetenskapsfilosofiska traditioner som det bygger på. Därefter koncentrerar vi oss på Ernesto Laclaus och Chantal Mouffes diskurst teori, som utgör vårt teoretiska fokus. Eftersom diskursanalys brukar liknas vid en “paketlösning” med teori och metod tätt sammankopplade har vi valt att hålla ihop dessa i ett och samma avsnitt (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 10). Kapitlet avslutas därför med vår metodologiska ansats.

3.1. Diskursanalys - en kortfattad introduktion

Diskursbegreppet förklaras vanligen som “ett bestämt sätt att tala om och förstå världen” (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 7). Det innebär att man inom diskursanalysen utgår från att språket är ordnat i mönster, vilka våra språkliga uttryck följer när vi rör oss inom olika sociala sammanhang. Diskursanalytikernas arbete är således att undersöka det talade, skrivna eller på annat sätt uttryckta för att blottlägga dessa språkliga mönster som återfinns i diskurser (Jochumsen & Hvenegaard Rasmussen 2006, s. 51). Språket är följaktligen knutet till olika diskurser, vilka sätter gränser för vad som är möjligt att tänka och uttrycka inom dem (Börjesson & Palmblad 2007, s. 12). I diskursanalysen är man därför inte intresserad av texters avsikter, utan snarare av dessa gränsdragningar som reglerar vad som är tillåtet (Jochumsen & Hvenegaard Rasmussen 2006, s. 51). Dessa gränser skapar dessutom villkor för vad som anses vara sant eller falskt (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 138).

I detta sammanhang är Michel Foucault en förgrundsgestalt som med sina arkeologiska respektive genealogiska forskningsansatser har influerat samtliga diskursanalytiska angreppssätt. Det är främst tre av hans slutsatser som vi upplever som grundläggande inom det diskursanalytiska fältet. För det första menar Foucault att sanningen är diskursivt konstruerad och vad som betraktas som sant varierar mellan olika historiska epoker. Det är med andra ord omöjligt att nå fram till vad som är “verklig” sanning och vi kan därför bara klargöra det regelsystem som gör anspråk på det sanna. För det andra är han av den meningen att makt skapar den sociala världen, samtidigt som den reglerar hur denna värld ser ut och hur vi kan uttrycka oss om den. Foucaults maktbegrepp är därmed inte förknippat med enskilda aktörers maktutövande över andra individer. Eftersom makten skapar vår omvärld skapar den

även vår kunskap om densamma, vilket får till följd att makt och kunskap är oskiljaktigt fast förenade med varandra. Diskurserna är därför nära förbundna med maktbegreppet, då de är medskapare i konstruktionen av den sociala världen (Winther Jørgensen & Phillips 2000, ss. 19-21). För det tredje poängterar Foucault att vi människor inte är några självständiga subjekt, utan att subjekten konstrueras i diskursen genom att tilldelas bestämda positioner som avgör våra handlingsutrymmen (Bergström & Boréus 2005, s. 312). Foucault benämner subjektets tillstånd som decentrerat (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 21).

3.2. Diskursanalysens vetenskapsfilosofiska ursprung

Innan man konkret griper sig an det diskursanalytiska arbetet krävs att man accepterar en uppsättning av principer som har sitt ursprung i poststrukturalism och socialkonstruktionism. Marianne Winther Jørgensen och Louise Phillips understryker att det är något oklart hur dessa hör ihop, men utgår själva från att socialkonstruktionismen är ett bredare teori bygge som inbegriper poststrukturalismen (2000, s. 12). Vi delar denna uppfattning, då vi ser den förra som mer övergripande medan den senare fokuserar på förhållandet mellan språk och verklighet.

3.2.1. Poststrukturalism

Poststrukturalismen både kritiserar och för vidare tankegångar som härstammar från strukturalismen. Båda teorierna hävdar att "vårt tillträde till verkligheten alltid går genom språket", vilket innebär att vi skapar representationer av verkligheten genom språket. Man skulle kunna uttrycka det som att verkligheten blir till genom att vi benämner den och den fysiska världen omkring oss fylls med mening genom diskurs (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 15).

Denna relation mellan språk och verklighet är enligt språkvetaren Ferdinand de Saussure godtycklig, eftersom det inte finns någon given förbindelse mellan tinget och vårt sätt att benämna det (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 16). Den svenske diskursanalytikern Mats Börjesson väljer att beskriva det som att världen är "döpt" (2003, s. 73). En hund är en hund och en katt är en katt för att vi har valt att referera till djuren med just dessa tecken, inte för att namngivningen har en naturlig koppling till de fysiska djuren. Inom strukturalismen leder detta till den grundläggande tanken att tecknen, eller orden, är fixerade på bestämda platser i en oföränderlig struktur och att de får sin betydelse genom att skilja sig från varandra i den språkliga väven. Denna uppfattning går igen i poststrukturalismen, som dock motsätter sig den språkliga entydigheten. Anhängare av poststrukturalismen hävdar istället att tecknen är kontextbundna och att de därmed kan få olika betydelse beroende på sammanhang (Winther Jørgensen & Phillips 2000, ss. 16-17). Saker och ting tillskrivs således olika betydelse beroende på diskurs.

3.2.2. Socialkonstruktionism

Socialkonstruktionismen utgår från att verkligheten är socialt konstruerad, varför forskningen bör fokusera på hur dessa sociala konstruktioner skapas (Alvesson & Sköldberg 2008, s. 81 och ss. 98-99). Dess grundläggande antaganden kan

sammanfattas i tre punkter, vilka ligger till grund för majoriteten av inriktningar inom det diskursanalytiska fältet (Winther Jørgensen & Phillips 2000, ss. 11-12):

- *En kritisk inställning till självklar kunskap*

Verkligheten är endast tillgänglig för oss genom våra kategorier, vilket innebär att vår världsbild inte är en återspeglning av världen "därute" utan ett resultat av vårt sätt att kategorisera verkligheten. Vår kunskap om världen kan därför inte ses som objektiv sanning. Detta resonemang ligger väldigt nära poststrukturalismens tanke om att vi genom språket konstruerar verkligheten.

- *Historisk och kulturell specificitet*

Vår syn på världen och kunskapen därom är ständigt präglade av vår kulturella tillhörighet och historia. Det innebär att vår verklighetsuppfattning och identitet skulle kunna vara annorlunda och att de dessutom är föränderliga, vilket gör dem kontingenta. Till detta hör också en så kallad antiessentialism. Eftersom världen är en social och diskursiv konstruktion har den inga givna, inneboende egenskaper och vi människor har ingen inre, oföränderlig natur.

- *Samband mellan kunskap och sociala processer*

Vår verklighetsuppfattning skapas och bevaras i sociala processer. Genom interaktion producerar vi kunskap, samtidigt som det pågår en kamp om vad som kan betraktas som sanning. I en specifik syn på världen ter sig somliga handlingar mer naturliga än andra, vilket innebär att olika världsbilder får olika handlingar som följd. Konstruktionen av kunskap och sanning får konkreta sociala konsekvenser.

3.3. Vår teoretiska utgångspunkt

Vi har valt att tillämpa Ernesto Laclaus och Chantal Mouffes diskursteori i vår studie, då den överensstämmer med vår egen syn på diskursbegreppet. Främst har vi tagit fasta på deras tankar och begrepp som berör diskursers tillkomst och innehåll. Laclau och Mouffe är de "renaste" poststrukturalisterna inom det diskursanalytiska fältet (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 13). Likt poststrukturalismen erkänner de den fysiska världens existens och att den endast kan tillskrivas mening utifrån diskurser. Det fysiska är därmed en diskursiv skapelse. Laclau och Mouffe exemplifierar detta genom att konstatera att en jordbävning faktiskt äger rum, men om den uppfattas som naturfenomen eller tecken på "Guds vrede" är avhängig diskursens struktur (Laclau & Mouffe 1985, s. 108).

Diskursteorins övergripande tankar går kortfattat ut på att sociala företeelser aldrig är kompletta, eller "färdiga" som Winther Jørgensen och Phillips väljer att uttrycka det, vilket innebär att betydelse aldrig kan fixeras permanent. Detta ger upphov till en ständig antagonism om definitioner och syftet med diskursanalysen är därför att "kartlägga de processer där vi kämpar om hur tecknens betydelse ska fastställas" (2000, ss. 31-32). Laclau och Mouffe ser diskursen som en strävan efter entydighet i enlighet med strukturalismens syn på de språkliga tecknens betydelse som fullständigt fixerade. Diskursen är därmed ett försök att hindra tecknens betydelseglidning och ge dem ökad stabilitet, men denna lösning är endast tillfällig. Betydelsen kan aldrig fixeras till den grad att den inte kan rubbas av den

mångtydighet som finns i diskursens yttre (Winther Jørgensen & Phillips 2000, ss. 32-34; Bergström & Boréus 2000, s. 229).

Laclau och Mouffe använder sig av en rad olika begrepp med vilka de beskriver diskursens uppkomst och beståndsdelar. Ett centralt begrepp är *artikulation* som kan förstås som den process som resulterar i att en diskurs blir till (1985, s. 105). Runt omkring oss finns en mängd tecken vars betydelse är mångtydig. De kan således uppfattas på flera sätt, samtidigt som de inte säger någonting i sig själva (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 35). Laclau och Mouffe ger dessa tecken benämningen *element* och det är först när de sätts i relation till andra tecken som de får en bestämd betydelse, de artikuleras. Denna fixering omvandlar elementet till ett så kallat *moment*, en fastlåst position (1985, s. 105). Ett vardagligt exempel är ordet *hjärta*, som får olika innebörd inom en medicinsk respektive en emotionell diskurs. Om vi sätter *hjärta* i relation till *smärta* i det fasta uttrycket *hjärta och smärta* rör det sig uppenbarligen om kärlek och relationer och inte om något sjukdomstillstånd. Elementet har i detta fall blivit ett moment i den emotionella diskursen. På samma sätt ser vi på begreppet *skolbibliotek* som ett element, vars innebörd är mångfaldig. Som vi nämner i uppsatsens inledning finns det flera varianter av skolbiblioteksverksamhet, vilka vi ser som olika artikulationer som skapat skilda diskurser. Skolbiblioteksbegreppet har genom dessa versioner förvandlats till moment med bestämda innehåll, men dessa skiljer sig från diskurs till diskurs. Enligt Laclau och Mouffe finns det element som är särskilt utsatta för skilda diskursers kamp om meningsskapande, så kallade *flytande signifikanter* (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 35). Vi utgår från att skolbibliotek är en flytande signifikant och att det finns flera konkurrerande diskurser som vill ge det sin bestämda mening.

Diskursen är, som vi redan nämnt, ett försök att låsa fast tecknets betydelse, “to arrest the flow of differences, to construct a centre” (Laclau & Mouffe 1985, s. 112). Denna mittpunkt kallar Laclau och Mouffe för *nodalpunkt*, ett tecken som den övriga diskursen kretsar kring (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 35). Vi ser nodalpunkten som det som definierar den enskilda diskursen och i skolbibliotekets fall skulle läsning eller informationskompetens kunna vara nodalpunkter i varsin skolbiblioteksdiskurs.

Inom diskursteorin struktureras diskurser i relation till *det diskursiva fältet*, vilket utgörs av allt som den enskilda diskursen inte är. Detta fält innefattar således alla alternativa betydelser som hotar den rådande entydigheten. Det finns en kritik mot hur Laclau och Mouffe framställer det diskursiva fältet i sin teoribildning. Fältet består för dem av allt från motstridiga diskurser inom samma område till avlägsna diskurser utan koppling till området. Winther Jørgensen och Phillips menar att en distinktion mellan dessa dimensioner är nödvändig och förespråkar Norman Faircloughs *diskursordning* för att beteckna de diskurser som “strider i samma terräng” (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 34). Vi har studerat diskurser som rör skolbibliotek i enlighet med denna uppfattning om diskursordning.

Vi har i vår studie även tagit fasta på Laclaus och Mouffes tankar om subjektet, som är inspirerade av Foucault. Subjektet är sålunda detsamma som subjektpositioner som skapas i diskurser och de är därmed positioner som bestäms av den givna diskursen (Laclau & Mouffe 1985, s. 115). Det finns alltid ett bestämt utbud av positioner i en

diskurs som subjekten kan identifiera sig med och med dessa positioner kommer förväntningar om hur man skall bete sig (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 48). I skolsammanhang finns det exempelvis ett tydligt förhållande mellan lärare och elev, där läraren förväntas inta en auktoritär roll gentemot eleven i fråga om ämneskunskap och undervisning. Ett annat exempel är skolbibliotekarien som förväntas förespråka läsning medan det omvända är nästintill otänkbart.

Subjektet är aldrig fullständigt låst vid en enda position i en enda diskurs, utan kan inta olika platser i skilda diskurser. Om dessa diskurser uppträder på samma arena uppstår en konflikt då subjektet anropas på motstridiga sätt, vilket får till följd att subjektet blir *överdeterminerat*. Skolbibliotekarien kan till exempel inta en undervisande roll i vissa diskurser, medan hans eller hennes position i andra är mera administrativt inriktad. Laclau och Mouffe menar att det är subjektets naturliga tillstånd att vara överdeterminerat eftersom diskurserna är föränderliga (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 49).

3.4. Vår metodologiska utgångspunkt

Det finns ingen konkret analysmodell inom Laclaus och Mouffes diskursteori, varför vi har valt att använda oss av en modell för diskursanalys som ursprungligen är utvecklad av sociologen Ingrid Sahlin (1999, s. 93). Modellen har dessutom använts tidigare inom biblioteks- och informationsvetenskap. Åse Hedemark och Jenny Hedman tillämpar den med viss modifikation i sin magisteruppsats *Vad sägs om användare?* (2002, s. 18). Hedemark har därefter återanvänt modellen i en ytterligare reviderad version i sin doktorsavhandling *Det föreställda folkbiblioteket* (2009, s. 40). Vi tolkar den därför som en flexibel modell som är möjlig att anpassa beroende på studiens fokus. Nedan presenteras vår version av analysmodellen:

Figur 1. Vår analysmodell.

Sahlin menar att analysen både inleds och avslutas i det fjärde fältet. Till en början har man möjligen en uppfattning av en eller flera diskurser i sitt material och med detta som utgångspunkt kan man med hjälp av kontinuerliga besök i de tre föregående fälten slutligen "ringa in, avgränsa och karaktärisera" diskurserna (Sahlin 1999, s. 94). Analysmodellen tillför en ökad transparens, samtidigt som den är ett konkret verktyg för oss att förhålla oss till under vår närläsning av textmaterialet. Hedemark och Hedman påpekar därtill att det närmast är nödvändigt att utgå från en tydlig modell när det är två personer som utför analysarbetet (2002, s. 18).

I vår analys har vi efter den första genomläsningen av materialet, tillsammans med tidigare forskning, fått en uppfattning av möjliga diskurser. Med hjälp av analysmodellens första fält har vi sedan i texterna urskiljt påståenden om skolbiblioteket, vilka vi i det andra fältet har kategoriserat i flera teman. I ett senare skede har vi inom dessa teman identifierat nodalpunkter, vilka utgör diskursernas respektive centrum. Fokus har i tredje fältet legat på att synliggöra de subjektpositioner som förekommer i varje enskilt tema. Genom våra "utflykter" i de tre första fälten har vi till sist anlänt i det fjärde, vilket har resulterat i den helhet som varje diskurs utgör. Vi besvarar således de två första frågeställningarna "Vilka uppfattningar finns i vårt material om vad skolbiblioteket är?" och "Vad karakteriserar dessa uppfattningar?" genom att besöka analysmodellens första och andra fält. Det tredje fältet i modellen är knutet till vår tredje frågeställning "Vilka aktörer finns och hur framställs deras roller?".

Diskursanalytikern kan aldrig ställa sig utanför diskurserna och betrakta dem objektivt, utan är själv en del av den diskursiva konstruktionen (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 28). Mats Börjesson och Eva Palmblad påpekar dessutom att vi själva konstruerar diskurserna och att de således inte finns färdiga att hämta "därute" (2007, s. 20). På liknande sätt illustrerar Winther Jørgensen och Phillips detta genom att tala om en "analytisk operation" (2000, s. 137). Hur man avgränsar en diskurs från en annan är därmed resultatet av en analys och "inte en avbildning av i förväg existerande, avgränsade framställningsordningar eller tankestilar" (Sahlin 1999, s. 88).

Winther Jørgensen och Phillips lyfter fram att man som forskare alltid intar en bestämd position, vilken avgör vad man ser i analysen och väljer att lägga fram som sitt resultat (2000, s. 29). Vi relaterar detta till vår förförståelse. Vi är studenter i biblioteks- och informationsvetenskap, vilket innebär att vi genom vår utbildning har ett biblioteks- snarare än ett skolperspektiv som kan påverka hur vi tolkar analysmaterialet. Vi är medvetna om detta och har haft med oss denna vetskap under analysarbetet.

3.5. Material och urval

Vårt syfte är att undersöka hur skolbiblioteket framställs inom skolans värld och vi har därför valt att studera texter som kommer från olika skikt inom skolfären för att få variation i vårt analysmaterial. Inom det diskursanalytiska fältet särskiljer man inte olika materialtyper, utan alla slags texter är möjliga att analysera oavsett social nivå (Börjesson & Palmblad 2007, s. 17; Börjesson 2009, s. 16). Ett blogginlägg är därför lika värdefullt att analysera som en artikel i en tidskrift, bara det i vårt fall säger något

om skolbiblioteket. I detta sammanhang är Skolverket högst relevant som källa i egenskap av förvaltningsmyndighet över den svenska skolan, liksom medlemstidningar från de större fackliga organisationerna inom skola och utbildning. Vi har även valt att inkludera lärarbloggar¹⁰, eftersom vi uppfattar att dessa ger en praktisk och vardagsnära skildring av skolbiblioteksverksamheten. För att öka intersubjektiviteten har vi valt att endast arbeta med webb-baserade texter.

I urvalsprocessen har vi utgått från följande urvalskriterier:

- Texterna skall tydligt handla om skolbibliotek. Det skall med andra ord vara textens huvudsakliga tema.
- Texterna skall vara publicerade från 2009 och framåt. Under 2009 gick förslaget om en ny skollag ut på remiss, varför vi finner det lämpligt att texturvalet rör sig från och med denna tid fram till idag.
- Webbplatserna, från vilka texterna hämtas, skall vara sökbara genom fritextsökning eller taggar.

Vår insamling har resulterat i 53 texter, varav 17 från Skolverket, 12 från fackliga medlemstidningar samt 24 från lärarbloggar¹¹. Nedan följer en presentation av de olika webbplatserna, där antalet texter anges inom parentes. En fullständig förteckning av texterna återfinns i Bilaga 1.

Skolverket¹² är förvaltningsmyndighet för den svenska skolan och verkar för att skollagen efterföljs och att målen i skolans läroplaner nås. Myndigheten riktar sig främst till skolledare och lärare, men även till föräldrar och elever. Skolverket har en betydande roll i att stödja landets skolutveckling, men har för tillfället inget regeringsuppdrag gällande skolbibliotek. De har istället på eget initiativ samlat och publicerat material som rör skolbibliotek på myndighetens webbplats. Det består av alltifrån styrdokument, forskningsrapport och av Skolverket författade reportage. I vår studie har vi valt att endast analysera reportagen, som Skolverket själva beskriver som "inspirerande exempel på skolbiblioteksverksamhet". Texterna är i huvudsak skrivna av Stefan Pålsson, samhällsanalytiker och frilansskribent på uppdrag av Skolverket. (17)

Lärarnas Nyheter¹³ är en webbplats som samlar Lärarförbundets 15 medlemstidningar. Den fackliga organisationen har cirka 230 000 medlemmar och vänder sig till lärare oavsett ämne och skolform, studie- och yrkesvägledare, skolledare och lärarstudenter. Webbplatsen riktar sig även till lärarutbildare, forskare, politiker samt intresserad allmänhet. Texterna är författade av olika journalister som är knutna till tidningen samt av gästskribenter. (6)

¹⁰ Vi har valt att endast använda oss av bloggar i vilka lärarna uttrycker sina privata åsikter. De representerar således inte sina respektive skolors officiella ståndpunkter.

¹¹ Av dessa 24 blogginlägg står vissa av blogg författarna för fler inlägg än andra. Kristina Alexanderson och Anne-Marie Körling representerar mer än hälften av det framtagna materialet, då de har skrivit en tredjedel respektive en femtedel av de analyserade blogginläggen.

¹² www.skolverket.se

¹³ www.laramasnyheter.se

Skolledaren¹⁴ är medlemstidningen för Sveriges skolledarförbund. Den fackliga organisationen riktar sig till ledare inom skola och utbildning och har drygt 7000 medlemmar. Texterna är författade av olika journalister på uppdrag av tidningen. (4)

Skolvärlden¹⁵ är medlemstidningen för Lärarnas riksförbund. Den fackliga organisationen vänder sig till behöriga lärare och studie- och yrkesvägledare och har cirka 85 000 medlemmar. Texterna är författade av Anna Kallenberg, journalist knuten till Skolvärlden. (2)

itmamman.se¹⁶ är en blogg som drivs av Christina Löfving, grundskolelärare, IT-pedagog och författare. Bloggen startades hösten 2008 och uppdateras regelbundet. Hon skriver främst om IT i skolan. (1)

Karlénskans (o)klokord¹⁷ är en blogg som drivs av Johanna Karlén. Hon är utbildad grundskolelärare, men arbetar nu som IKT-samordnare för skolorna i Lunds kommun. Bloggen startades under sommaren 2009 och har uppdaterats frekvent fram till mitten av 2011. Fokus är på IKT (informations- och kommunikationsteknik) i skolan. (3)

Killfrökens blogg¹⁸ drivs av en grundskolelärare som inte anger sitt namn. Däremot framgår det att han även är aktiv som bloggare för Lärarförbundet och som krönikör för Skolporten, ett forum för skola och utbildning. Bloggförfattaren skriver främst om sin skolvardag. Blogginläggen har inga datumangivelser, men har kunnat tidsbestämmas utifrån kommentarernas datum. (2)

Kristina Alexandersons blogg¹⁹ startades hösten 2009 och drivs av Kristina Alexanderson, gymnasielärare, men numera verksam inom Stiftelse för Internetinfrastruktur med ansvar för Webbstjärnan. Hon är även skolombudsman för Creative Commons Sverige. Tidigare har hon även arbetat för Skolverkets Kolla källan. Bloggen uppdateras regelbundet och behandlar främst sociala medier, källkritik och upphovsrätt ur ett skolperspektiv. (8)

Körlings ord²⁰ är en blogg som drivs av Anne-Marie Körling, grundskolelärare, författare och skribent för Lärarnas tidning och Svenskläraren. Bloggen startades hösten 2009 och uppdateras regelbundet. Körling skriver om pedagogiska frågor och sina erfarenheter inom läraryrket. (5)

Pelle pedagog²¹ är en blogg som drivs av gymnasieläraren och IKT-pedagogen Per Falk. Bloggen startades hösten 2008 och uppdateras regelbundet. Han skriver med fokus på IT och lärande. (2)

¹⁴ www.skolledaren.se

¹⁵ www.skolvarlden.se

¹⁶ itmamman.se

¹⁷ karlenskan.blogspot.com

¹⁸ killfroken.se

¹⁹ kristinaalexanderson.se

²⁰ korlingsord.se

²¹ pellepedagog.blogspot.com

Rektorns blogg²² drivs av Lilian Varnander, rektor och grundskolelärare. Bloggen startades hösten 2011 och uppdateras relativt sporadiskt. Bloggförfattaren skriver om sin skolvardag. (1)

Öpedagogen²³ är en blogg som drivs av Marie Andersson. Hon är grundskolelärare, krönikör för Lärarförbundets tidning Origo samt verksam inom Webbstjärnan. Bloggen startades hösten 2010 och uppdateras regelbundet. I blogginläggen fokuserar hon på digitalt lärande. (2)

3.5.1. Insamlingsmetod

Materialet från Skolverket och de olika fackliga medlemstidningarna har vi samlat in genom att söka fram artiklar med hjälp av "skolbibliotek" som sökord. Insamlingen av blogginlägg har skett genom den så kallade snöbollsmetoden, vilket innebär att vi har utgått från en blogg och därefter tagit oss vidare till nästa genom bloggans länklista. Vi är medvetna om att det kan finnas brister i denna insamlingsmetod, då man som bloggare kanske främst länkar till andra bloggförfattare med liknande intressen. I vårt fall är det tydligt att bloggarna i många fall omtalar och länkar till varandra. Bloggarna har dessutom ett stort fokus på IT i kombination med lärande, vilket kan få utslag i diskursanalysen. Det är å andra sidan svårt att hitta bloggar på andra sätt. Bloggarna har liksom de övriga webbplatserna slutligen genomsökts med hjälp av fritextsökning. När en sådan sökfunktion har saknats har vi använt oss av bloggarnas taggar. De bloggar som inte har haft någon slags sökfunktion har valts bort.

Vi är medvetna om att vårt material inte är fullständigt heltäckande. Materialinsamlingen sträcker sig fram till februari 2012, vilket innebär att det kan komma att publiceras relevanta texter efter denna tidpunkt. Vårt material bör ändå kunna ge en rimlig bild av vårt studieområde.

Ytterligare en aspekt är att vårt urval består av texter som lyfter fram skolbiblioteket i positiv bemärkelse. Vi har inte funnit några texter vars budskap är att skolbiblioteken borde avvecklas. Vårt material är därför att ses som positivt, vilket återspeglas i de diskurser som framkommer.

3.5.2. Texternas genretillhörighet

Texterna tillhör olika genrer som bestämmer deras språk och struktur. De skrivs i skilda sammanhang och har olika funktioner, vilket innebär att man som läsare förväntas tolka dem på vissa sätt (Boréus 2011b, ss. 132-133). I vårt fall rör sig texternas upphovsmän från myndighetsnivå till personnivå, via stora fackliga aktörer. Nedan presenterar vi de tre genrerna och vad dessa representerar.

Skolverket som statlig myndighet verkar för att alla elever skall få en likvärdig utbildning, vilket innebär att de för oss representerar den officiella bilden av skolverksamheten. Det betyder i sin tur att deras reportagetexter om skolbibliotek får

²² rektorsblogg.varnander.se

²³ opedagogen.se

samma officiella karaktär, till skillnad från lärarbloggarna. Reportagen skildrar goda exempel såsom vinnare av "Årets skolbibliotek", men belyser också aktuella diskussioner som rör skolbiblioteksutveckling.

De fackliga medlemstidningarna har som uppgift att bevaka och rapportera om aktuella händelser inom skola och utbildning. Medlemstidningarna företräder olika fackförbund, vilka är tunga organisationer och viktiga aktörer i skolsfären. Liksom Skolverkets reportage representerar myndigheten, speglar de fackliga medlemstidningarna sina respektive organisationers ståndpunkter.

Bloggarna företräds av lärare som för fram sina personliga åsikter, vilket de i flertalet fall är tydliga med att framhålla. Bloggarna är interaktiva forum där författarna debatterar och diskuterar med läsarna. I många fall förekommer också vardagsnära skildringar av skolverksamheten.

Vi vill i detta sammanhang poängtera att det i samtliga textgenrer förekommer intervjuer där exempelvis skolbibliotekariers syn på skolbiblioteksverksamheten framkommer. Vi menar att dessa utgör indirekta representationer av den ståndpunkt som respektive genre innehar. En annan betydelsefull aspekt är att textkällorna representerar olika dimensioner av skolverksamheten och därför har olika avstånd till den "verkliga" skolan. Trots att samtliga texter skildrar eller rapporterar om skolbiblioteksverksamheten har de inte samma närhet till den. Lärarbloggarna befinner sig betydligt närmare än Skolverkets reportagetexter och artiklarna från de fackliga medlemstidningarna. Vi menar att de tre textgenrerna tillsammans bör ge en mera nyanserad bild av skolbiblioteket.

4. Resultat och analys

Under vår läsning av texterna kunde vi tidigt konstatera att skolbiblioteket gärna omtalas i olika metaforer. Det framställs oavsett textgenre som *skolans pulserande hjärta* och som en *hamn i skollivet*, samtidigt som skolbiblioteket även är en *oas för elevernas lärande* och en *lots på kunskapshavet*. Skolbiblioteket tilldelas som synes en betydelsefull roll i skolan som ett kunskapscentrum och en trygg plats att vara på.

I följande avsnitt presenterar vi resultaten från vår diskursanalytiska studie. Vi har under närläsningen identifierat fem olika diskurser: *Bokrummet*, *Informationsexperten*, *Det mångfacetterade rummet*, *Pedagogen* och *Diskursen om det framtida skolbiblioteket*. Två av dem ser vi som rumsliga, knutna till skolbibliotekslokalen, och två av dem är personanknutna, förknippade med skolbibliotekarien. Den femte diskursen skiljer sig från de övriga genom att den utgör en uppfattning av det framtida skolbiblioteket och därför är mera visionär till sin karaktär. Det innebär dessutom att denna diskurs inte beskriver någon idag befintlig praktik och vi har därför inte kunnat identifiera några tydliga aktörer.

Vår teoretiska utgångspunkt är att skolbiblioteket är en så kallad flytande signifikant och därmed ämne för konkurrerande diskurser. I vår analys har vi tagit fasta på diskursernas nodalpunkter respektive subjektpositioner, begrepp som vi diskuterade i föregående avsnitt. Som diskursanalytiker fokuserar vi inte på personen som står bakom en utsaga, utan vi är istället intresserade av vad denna utsaga konstituerar för uppfattning om skolbiblioteket. Vi har därför valt att endast skriva ut initialer på de personer och skolor som omnämns i citaten nedan. Texterna i vårt material är numrerade och vi kommer att använda oss av denna numrering när utdrag citeras. En fullständig förteckning av texterna återfinns i Bilaga 1. Vi vill slutligen framhålla att en och samma text kan innehålla flera av nedanstående diskurser.

4.1. Bokrummet

... skolan ska vara bokrik, alltså ha ett skolbibliotek (44)

Bokrummets diskurs framkommer i texterna från de fackliga organisationerna²⁴ och lärarbloggarna²⁵. I diskursen framstår elevernas läsning som nodalpunkt, runt vilken böcker och utlåning av dem kretsar. Biblioteksrummet är närmast att betrakta som ett förvaringsrum med läshörnor och omnämns i termer av *bokrum*, *grupprum* och *boksamling*. Återkommande i flera texter är vikten av ett stort bokbestånd som följande exempel visar.

På [T-skolan] i Göteborg utgörs biblioteket av 25 hyllmeter skönlitteratur i ett - litet grupprum. [...] Skolbiblioteket började som några hyllor i skolkafeterian. Men när de i höstas fick flytta in i det lilla grupprummet tog läsningen ny fart. Biblioteket kan stoltsera med närmare 1000 titlar, det mesta relativt nyskriven ungdoms-litteratur, och de bitvis stora gapen mellan bokryggarna är bevis på stor utlåning. (20)

Ett framträdande drag är att läsningen endast rör böcker i tryckt format och att skönlitteraturen står i centrum. Vi knyter detta till Dressmans forskning som visar att det i skolan finns en inställning att elever blir "*addicted to reading*" genom att läsa skönlitteratur, då de därigenom förknippar läsningen med en njutningsfull upplevelse (1997, s. 58). I exemplet ovan framgår dessutom att diskursen premierar frekvent utlåning, vilket vi tolkar som att det finns en uppfattning om att eleverna skall läsa i stor omfattning för att öka både läsförmåga och läslust. Som Limberg poängterar finns i läsforskningen en tanke om att barn för att lära sig läsa måste läsa i stor mängd (2003, s. 54). Utsagan nedan intar samma ståndpunkt genom att påtala ett samband mellan läsförmåga och mängden lästa böcker.

Vi vet att det finns mycket stora skillnader mellan hur mycket elever i samma klass läser och att mängden läst text, läserfarenheten, påverkar läsförmåga. Vi vet att det går att hjälpa betydligt fler elever – i stort sett alla – till en välfungerande läsförmåga. Och att fungerande skolbibliotek är ett mycket värdefullt inslag i ett sådant arbete. (29)

Dressman belyser också detta samband i sin studie om skolbibliotekens arbete med elevers läsning. Han konstaterar att det finns en tanke om att elever kan uppmuntras till mängdläsning genom olika tävlingar och evenemang, men påpekar samtidigt att dessa aktiviteter många gånger kan motverka sitt syfte (1997 ss. 62 och 79).

Utifrån de texter som utgör diskursen tolkar vi att skolbibliotekets funktion är att förvalta en fysisk boksamling och göra den tillgänglig för eleverna. Denna verksamhet framhålls som värdefull, men har samtidigt ingen omedelbar koppling till skolundervisningen och får därmed ingen tydlig pedagogisk roll. Enligt Rafste finns det en lång tradition inom skolbiblioteken av att låna ut böcker och stimulera

²⁴ Texterna 18, 20, 24, 25, 26 och 29.

²⁵ Texterna 30, 36, 43, 44, 47, 52 och 53.

elevernas nöjesläsning utanför skolan, vilken är en tradition som vi menar att Bokrummets diskurs ansluter sig till (2005, s. 13).

Bokrummet i sig är en omdiskuterad företeelse och cirkulerar även i negativ bemärkelse i vårt material som hör till andra diskurser. I de senare har bokrummet som funktion en tendens att förminska och framställs som ett sämre alternativ av skolbibliotek. I följande exempel från två olika lärarbloggar är det tydligt att bokrummet är något som man vill röra sig bort ifrån.

Hur ser framtidens skolbibliotek ut? Hur kommer vi bort från "bokrummen" som fortfarande finns kvar på många ställen? (33)

Biblioteket ska inte bara vara ett uppehållsrum med böcker, eller en garderob med böcker som alibi för att nå de krav som lagen ställer på skolorna. (37)

Det första exemplet tyder på att synen på skolbiblioteket som bokrum är en kvarleva från äldre tider då skolbibliotekets roll innebar att vara ett slags materialrum, medan det andra exemplet markerar att bokrummen inte får bli en lösning på den nya skollagens krav på skolbibliotek. Vad gäller den historiska aspekten konstaterar Gómez och Swenne att skolbiblioteken i läroplanen från 1969, Lgr 69, förvandlas till "boksamlingar, läromedelsutrymmen, materielrum osv." från att tidigare ha haft en mera central roll i skolverksamheten (1996, s. 9). Även Kühne omtalar detta och poängterar dessutom att det på den tiden fanns ett fokus på fri läsning i skolbiblioteket och att det är först från 1980-talet och framåt som skolbiblioteket återigen tilldelas en bredare verksamhet (1993, s. 36).

Vi finner en skepsis inom diskursen mot att man som utsagorna ovan förringar betydelsen av bokrummet och dess roll i elevernas läsutveckling. I exemplet nedan ställer man sig istället tveksam till "det nya", vilket vi tolkar som ett skolbibliotek med mindre fokus på böcker och läsning.

Och de skolor som i någon slags förtvivlad iver plockade ned bokhyllor och böcker, slängde och bar ned boklådor i skolkällare, för att det nya skulle in vad signalerades då egentligen till barnen? Kan vi sedan klaga på att ungar förlorar läsförmåga och inte längre vill läsa böcker? (47)

Trots denna inställning finns det även en medvetenhet inom diskursen att bokrummet egentligen inte är en tillräcklig skolbiblioteksverksamhet, men enligt vår uppfattning är kanske detta för mindre skolor den enda lösningen på dagens uppkomna situation om än man gärna hade sett ett *riktigt* skolbibliotek.

Drömmen är förstås ett riktigt bibliotek med en riktig bibliotekarie. (20)

4.1.1. Diskursens subjektpositioner

De aktörer som framträder tydligast i Bokrummets diskurs är elever tillsammans med lärare, medan den fackutbildade skolbibliotekarien är mindre synlig eller helt frånvarande. Det beror till stor del på att elever eller lärare har tilldelats rollen att agera bibliotekarier, genom att administrera skolans boksamling. Bibliotekarieyrket tycks i detta sammanhang likställas med en praktisk funktion som inte kräver någon särskild utbildning och därför kan utföras av olika personer inom skolan.

Men det är eleverna som sköter utlåningen, sorterar i hyllorna och kommer med tips på bra böcker till sina läshungriga kompisar. 20 elever delar på jobbet och är bibliotekarier en rast varannan vecka. (20)

Vi drar genom exemplet ovan paralleller till det som i Lgr 80 beskrivs som skolbibliotekets sociala funktion, det vill säga att eleverna hjälper till med arbetet i skolbiblioteket (Gómez & Swenne 1996, s. 10). Elevernas arbete i skolbiblioteket motsvarar även det som Alexandersson et al. benämner som skolbibliotekariens vanligt förekommande handlingsinriktade arbete, det vill säga att “sköta låneproceduren, hålla ordning i bokhyllorna samt att se till att biblioteket är en trevlig plats att vara på” (2007, s. 75).

Eleverna får som synes en framträdande roll, men det finns naturligtvis någon bakom som har huvudansvaret för skolbiblioteket. Vi kan till exempel skönja en mera läsfrämjande verksamhet då skolbibliotekarien omnämns, men den förefaller som följande exempel visar närmast vara associerad med att tillhandahålla böcker.

Det läsprojekt som klasserna startat verkar uppskattat och vi är glada att vi har vår skolbibliotekarie som hjälpt till att ordna så att böckerna räcker till alla. [---] Att vi dessutom har en riktigt bra bibliotekarie som bidrar till att öka läsglädjen hos våra elever är guld värt. (52)

4.2. Informationsexperten

Mer än en samling böcker (38)

Skolbibliotekets verksamhet knyts i denna diskurs till informationssökning via datorn och källkritik på webben och är tydligt framträdande bland lärarbloggarna²⁶. Den förekommer i viss mån i Skolverkets texter²⁷, men är helt frånvarande i de fackliga medlemstidningarna. Det finns en tydlig inställning att skolbiblioteket är mer än böcker, vilket resulterar i att aspekter gällande litteratur och läsning förminskas i det pedagogiska arbetet. Vi menar därför att nodalpunkten i Informationsexpertens diskurs är just elevernas informationskompetens. Skolbiblioteket som plats skänks därigenom inget större utrymme utan likställs istället med en person, det vill säga skolbibliotekarien i egenskap av informationsexpert. Det innebär att skolbibliotekarien innehar en kompetens som skiljer sig från lärarnas, vilket ger bibliotekarien en betydelsefull position i skolverksamheten avseende informationssökning och -användning.

Det leder mig vidare till att lyfta fram våra skolbibliotekarier – de som är utbildade i att t ex:

- söka information
- välja relevant information
- bedömma information
- sortera information (48)

²⁶ Texterna 31, 34, 35, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 45, 46, 48 och 51.

²⁷ Texterna 4, 10 och 16.

Alexandersson och Limberg menar att skolbibliotekarier har fått ett ökat intresse för pedagogiska frågor, i synnerhet gällande undervisning i informationssökning. De relaterar detta till arbetssättet i skolan som har gått mot ett alltmera elevcentrerat arbete via datorn (2009, s. 85). Skolbibliotekariens expertis leder i diskursen till flera pedagogiska roller, varav den ena just är att undervisa och handleda eleverna i informationssökning på webben. Undervisningen sker huvudsakligen i klassvisa genomgångar där tonvikten är på sökstrategier såsom att finna nya sökvägar, fler källor och källkritik. Denna roll är att likna vid den som Kuhlthau benämner som *tutor* och som innebär att "teach a sequence for using sources and a search strategy, perhaps including some advice on depth and format of information in relation to the user's task or problem" (2004, s. 124). I följande exempel är det en intervjuad skolbibliotekarie som för en lärarblogg beskriver hur hon går tillväga när hon undervisar eleverna i informationssökning.

I det här projektet hade jag en lektion tillsammans med eleverna där jag gick igenom hur de kan hitta information om Afrika som de sedan kan använda för sitt fördjupningsarbete. I stort sett utgår jag ifrån en liknande metod, anpassad efter syfte och ämne. Jag börjar med att kort gå igenom de resurser som skolan betalar för: NE, Landguiden och Historiska biblioteket och databaser som Presstext etc. sedan tar jag upp de fria resurserna, som finns på nätet och då börjar jag alltid med Länkskafferiet, som är Skolverkets kvalitetsgranskade länksamling, sedan tar jag upp Google, Wikipedia etc. (42)

Genom utsagan framgår hur eleverna vägleds genom informationskällorna, vilket också är kännetecknande för den handledande rollen som Kuhlthau beskriver (2004, s. 124). Ytterligare något som framträder i exemplet är att skolbibliotekarien är delaktig i planeringsfasen av elevernas projekt, vilket gör att bibliotekarien kan anpassa undervisningen beroende på ämnesområde. Detta överensstämmer återigen med handledarrollen, i vilken bibliotekarien får ämne och kunskapsmål tilldelat sig av läraren för att i sin tur kunna erbjuda källor som lämpar sig för projektets nivå (Ibid., s. 124).

Handledningen tenderar att vara förlagd i början av nya kursmoment som en introduktion, vilket underlättar för eleverna att söka upp bibliotekarien vid ett senare skede för att få ytterligare hjälp. Följande två utsagor visar exempel på detta, varav den senare är uttryckt av en tillfrågad skolbibliotekarie.

I arbetet med informationssökning har jag i min skolvardag ett nära samarbete med biblioteket. I början av en ny kurs, så får eleverna en ordentlig genomgång av vår bibliotekarie i att söka information. De lär sig hur de ska söka på nätet, i olika databaser och på olika sajter. (40)

Att ha en lektion i början av ett projekt gör också att eleverna sedan kommer tillbaka till biblioteket och frågar kring sin egen frågeställning, om hur de ska hitta material på internet och i databaser. [...] Det är som att en "startlektion" gör mig mer tillgänglig som resurs och sedan vågar eleverna be om mer hjälp i början av ett projekt. Det är som om de behöver påminnas om att jag finns i biblioteket och kan hjälpa dem att hitta rätt. (42)

Den senare utsagan lyfter också fram att det inte är självklart för eleverna att ta hjälp av skolbibliotekarien under projektarbeten. Som Kuhlthaus studie visar är elever mer benägna att fråga kamrater och föräldrar om råd i samband med informationssökning inför ett arbete, medan bibliotekarien endast tillskrivs en begränsad roll i processen. Deltagarna i hennes studie uttrycker dock ett behov av professionellt stöd under hela

arbetet, någon som “är där” (Kuhlthau 2004, ss. 109 och 111). Även i vårt exempel är det tydligt att skolbibliotekariens pedagogiska roll i informationssökningen inte är helt given för eleverna.

Eftersom diskursen i huvudsak koncentrerar sig på digitala källor uppfattar vi att skolbibliotekariens roll som informationsexpert i vissa fall utvidgas till att även omfatta kunskap om hur nätets olika resurser fungerar och hur man bör resonera och agera på nätet. Alexandersson och Limberg lyfter fram liknande kvaliteter och pekar på skolbibliotekets möjligheter att ta till vara elevernas redan befintliga kommunikativa kompetenser på nätet och vidareutveckla dessa genom att diskutera etiska och moraliska perspektiv (2009, s. 104). Vårt resonemang belyses i följande exempel, där det första av de två består av en tillfrågad skolbibliotekaries tankar om sin roll i undervisningen.

Självklart skall jag finnas där som resurs för såväl lärare som elever. Dels att fånga upp frågor kring nätresurser och olika program, men även som vuxen för att diskutera angelägna tankar om nätkulturer och samtalsklimat. Ett naturligt steg vore att erbjuda fortbildningstillfällen i blandgrupper för både elever och lärare, de har ju bitvis samma behov och frågeställningar. (39)

Jag tror att vi lärare skulle behöva bli inspirerade och utbildade av skolbibliotekarier för att kunna hjälpa våra elever vidare in i den fantastiska digitala lärmiljö som finns på nätet. (48)

I dessa utsagor framkommer också att skolbibliotekarien i denna roll inte endast riktar sig till eleverna utan också till lärarna, som förefaller vara av samma behov av undervisning gällande nätets möjligheter och begränsningar i lärsituationen.

4.2.1. Diskursens subjektpositioner

Skolbibliotekarien är den aktör som intar den tydligaste positionen i Informationsexpertens diskurs, tillsammans med eleverna som bibliotekarien undervisar. Vår analys ovan visar att skolbibliotekarien får ett stort handlingsutrymme som pedagog, samtidigt som denna roll är begränsad till undervisning och handledning i informationssökning och källkritik på webben. I utsagorna lyfter lärarbloggarna fram skolbibliotekariens särskilda kompetens inom detta område, vilket de ser som en resurs som bör användas i undervisningen. Detta fokus på skolbibliotekariens speciella kompetens leder fram till ett samarbete som vi menar är att betrakta som det som Limberg och Folkesson för fram som *gränsbevarande särarbete*. Det innebär att läraren och skolbibliotekarien i ett skolprojekt uteslutande arbetar med det som hör till respektive profession och på skilda håll (2006, s. 97). I följande exempel återger en bloggande lärare hur en skolbibliotekarie ser på sitt yrke, vilket vi tycker överensstämmer med Limbergs och Folkessons resonemang.

Skolbibliotekariens arbetsuppgift är, enligt [L], att utveckla elevens informationskompetens. Lära eleverna att hitta relevant information, och sedan sortera och ordna upp den funna informationen i form av text, film eller musikvideo. [L] undervisar eleverna i upphovsrätt och källhänvisning – allt för att vi lärare ska kunna se var eleverna har hittat och hämtat sin information i form av text och bild – ett så oerhört viktigt samarbete som eleverna har rätt till. [L] säger: Lärarna behöver min kompetens lika väl som jag behöver lärarens pedagogiska kompetens. (46)

Vi finner det tydligt att man som både lärare och skolbibliotekarie i denna utsaga bejakar sin särart. I detta sammanhang tolkar vi det som att skolbibliotekarien först utför sin del av samarbetet och undervisar i eleverna i egenskap av informationsexpert, för att läraren därefter skall kunna ta vid och granska elevernas arbeten.

I diskursen får skolbibliotekarien en framskjuten roll på grund av sin värdefulla kompetens. Vi menar dock att denna position är avhängig läraren, då den senare styr planering av och mål för sin undervisning som skolbibliotekarien får anpassa sig efter. I en av utsagorna ovan hade skolbibliotekarien exempelvis blivit tilldelad Afrika som tema²⁸. Som Folkesson skriver i samband med LÄSK-projektet beror detta förhållande på att läraren jämte skolledaren "äger" den pedagogiska verksamheten och därför kan reglera skolbibliotekariens funktion. Samspelet mellan lärare och bibliotekarie beror samtidigt på vems kompetensområde som de för tillfället befinner sig inom. När det exempelvis gäller planering av kursmomenten är läraren i auktoritet, men rollerna är ombytta i undervisningen av informationsökning och källkritik (Folkesson 2007, ss. 79-80).

4.3. Det mångfacetterade rummet

... en oas för elevernas lärande (10)

I denna diskurs framträder skolbiblioteket som en positivt laddad plats och omnämns med adjektiv såsom *magisk*, *kreativ*, *tillåtande* och *levande*. Skolbiblioteket lyfts fram som en demokratisk plats för möten, frivilligt lärande och kultur, vilket för tankarna till folkbibliotekens verksamhet. Biblioteket är därtill en centralt belägen lokal i skolan och platsen för elevernas fria förkovran. Vi ser det senare som diskursens nodalpunkt. Samtliga av våra textgenrer, det vill säga Skolverkets reportage²⁹, de fackliga medlemstidningarna³⁰ och lärarbloggarna³¹, ger uttryck för denna uppfattning om skolbiblioteket.

Mediateket har ett centralt läge på skolan och är en naturlig knutpunkt dit alla kan gå för att studera, reflektera och umgås. (11)

Vi vet dessutom att skolbiblioteken av många upplevs som en neutral plats – en form av fristad - där man inte står i beroendeförhållande eller blir bedömd. Vi tror att den typen av lärplatser är av stor betydelse för många elever och bidrar till att stimulera deras vilja och möjlighet till lärande. (23)

I utsagorna ovan uttrycks skolbiblioteket som en mötesplats där alla är välkomna. Det är en plats som skiljer sig från klassrummet och som leder till ett mera informellt umgänge och lärande under friare former. Dressman belyser skolbibliotekets och

²⁸ Text 42.

²⁹ Texterna 5, 8, 10, 11 och 17.

³⁰ Texterna 21, 22, 23 och 28.

³¹ Texterna 39, 49, 50, 51 och 53.

klassrummets motsatsförhållande genom att se dem som två skilda traditioner. Skolbiblioteket är enligt honom en betydligt mer offentlig plats än klassrummet som innebär att alla elever kan komma dit, samtidigt som de får vara anonyma. Denna anonymitet, att inte bli bedömd, möjliggör i sin tur att eleverna kan hänge sig åt aktiviteter som den krävande klassrumsmiljön inte tillåter (Dressman 1997, ss. 153-154).

[HW], som är rektor på Fäladsgården, lyfter fram betydelsen av att det finns mötesplatser på en skola som är öppna och har plats för alla.
- Skolgården och matsalen tas i regel för givna i den här kategorin, men hit hör även skolbiblioteket, säger [HW]. (17)

Och jag [skolbibliotekarien] spelar lugn musik och serverar te på morgonen för att få till en välkomnande och avslappnad stämning. (10)

Även i dessa utsagor uttrycks skolbibliotekets offentliga karaktär till skillnad från klassrummet, men tar också här fasta på det som Rafste benämner som skolans *back region*. Det är en fritidsrelaterad yta där eleverna kan "produce and manage their own lives" utan styrning och med få regler (2005, s. 5). Eleverna träffas och umgås i biblioteket som på ett café över skolklassernas gränser, men Rafste påpekar samtidigt att skolbibliotekets caféliknande funktion kanske främst beror på avsaknaden av andra dylika platser i skolan. Skolbiblioteket skulle till exempel kunna ersättas som *back region* av en nytillkommen cafeteria och när så har varit fallet i hennes studie har det återgått till att vara en undervisningsrelaterad verksamhet (Ibid., ss. 9-10).

I våra texter kan vi således delvis uttyda skolbiblioteket som den fritidsrelaterade platsen, men det finns ytterligare en dimension som plats för elevernas fria lärande. När denna dimension framträder i anslutning till skolarbetet blir skolbiblioteket en så kallad *front region*, det vill säga en lokal som används för undervisningsrelaterade aktiviteter såsom läsläsning och projektarbeten (Rafste 2005, s. 5).

... en lugn miljö som både fungerar i skolarbetet och lockar till spontan läsning. Idag har vi ett stort och luftigt skolbibliotek med avdelningar för skönlitteratur och informationssökning och en datasal. (8)

Genom att förstå och knyta an till elevernas intressen utanför skolan, kan skolbiblioteket bli det som det egentligen alltid borde vara: ett ställe att söka kunskap och att träffa likasinnade. Eleverna kan börja sitt lärande där de befinner sig och gradvis söka sig vidare med hjälp av skolbibliotekarien, lärarna och kamraterna. (10)

Rafste kallar skolbiblioteket för ett poröst rum eftersom det har möjlighet att skifta mellan att vara *front* och *back* eller båda på samma gång. En annan viktig aspekt av det porösa rummet är att användarna, i detta fall eleverna, kan bestämma kontexten och skapa sin egen mening i rummet (2005, ss. 5 och 9). Detta framgår också tydligt av våra utsagor ovan, där kunskapssökande varvas med fria aktiviteter på elevernas villkor.

I diskursen finns ytterligare en aspekt av det porösa rummet, vilken kännetecknas av en stark koppling till kultur och upplevelser.

Stämmingsfull högläsning av hetaste Harry Potter. Festliga författarbesök. Filmvisning. (21)

Kulturella evenemang av olika slag är en värdefull del av Mediatekets verksamhet. Det kan till exempel handla om att arrangera en egen Nobelfest, delta i Världsbokdagen eller låta alla som vill klä ut sig till sin litterära idol. Mediateket har bland annat arrangerat en Twilight-dag där man visade den första filmen, spelade passande musik, presenterade vampyrböcker och -filmer och hade en frågesport med vampyrrelaterade frågor. (11)

Som exemplen visar finns även här inslag av både *front* och *back region*, då aktiviteter såsom Nobelfesten nog främst knyter an till dagsaktuella händelser i undervisningen medan högläsning av Harry Potter är att förknippa med elevernas intressen i populärkulturen.

4.3.1. Diskursens subjektpositioner

Skolbiblioteket beskrivs i denna diskurs som ett mångfacetterat rum, vilket kombinerar arbete med frihet. Det är en öppen demokratisk miljö som är till för alla i skolan. Som vi tidigare har påpekat bygger rummets aktiviteter till stor del på elevernas kunskapsnivå och intressen, vilket leder till att de får en framträdande position i diskursen.

Eleverna är delaktiga i planeringen av skolbibliotekets aktiviteter och ger förslag på böcker och annat material som kan köpas in till samlingarna. [EN] är noga med att betona värdet av att lyfta fram elevernas intressen och synpunkter när det gäller skolbibliotekets verksamhet. Det är viktigt att lära dem att de kan påverka och att deras synpunkter verkligen tas på allvar. (10)

Trots att fokus främst ligger på eleverna framgår det också av utsagan nedan att det även är en plats för lärarna. Exemplet visar på att skolbiblioteket även för lärarna kan fungera som en plats både för arbete och rekreation. Det är tydligt att lärarna liksom eleverna kan medverka till biblioteksrummets form och funktion.

Jag har genom ett nära samarbete med mitt skolbibliotek och min bibliotekarie, kunnat påverka bibliotekets bokhyllor, hittat massor med ljuvliga böcker, fått tips och idéer om nya projekt. Haft en fristad där jag kunnat planera idéer, få gehör och framför allt stöd i arbetet att få fram bra material till skolarbetet. (34)

I föregående avsnitt om informationsexperten visade vi på elevernas behov av någon som "är där" under deras informationsökningsprocess. Även i det mångfacetterade rummet finns behovet av en närvarande person och i gällande diskurs positioneras skolbibliotekarien som "påhejare", snarare än pådrivare, som möjliggör elevernas aktiviteter. Liksom Stovers resonemang om bibliotekarien som en icke-expert som tillsammans med användaren kommer fram till en lösning, är skolbibliotekarien i denna diskurs inte en auktoritet som har de rätta svaren (2004, s. 287). I följande utsaga trycker en intervjuad skolbibliotekarie på denna roll.

Framför allt handlar det om att visa att jag inte är någon allvetare som ska förklara allt (17)

Vi har tidigare diskuterat skillnaderna mellan bibliotekslokalen och klassrummet, vilket medför att skolbibliotekarien får en annan roll än den undervisande läraren. De skolbibliotekarier som kommer till tals i exemplen nedan är dessutom noga med att poängtera att de inte är lärare, vilket innebär att de kan vara tillgängliga för eleverna på ett ledigare sätt.

Även om eleverna ibland kan se mig som lärare, så är jag ju inte det. Det innebär att vi kan ha en mer avslappnad relation som inte nödvändigtvis kopplas samman med skolarbetet. (17)

Hon understryker betydelsen av att skolbibliotekarien ingår i en tradition av fri förkovran, och därför är mer intresserad av att hjälpa eleverna att utveckla sin förståelse än av att bedöma deras prestationer. [...] Eftersom jag är mer intresserad av processen än av produkten kan jag göra detta på ett mer öppet och fritt sätt. (5)

Utifrån våra exempel tolkar vi att skolbibliotekarierna snarare identifierar sig med folkbibliotekstraditionen än med den kultur som råder i skolan. Rafste ser en problematik i detta, men skriver vidare att det kan vara svårt för skolbibliotekarien att bryta med sin egen bibliotekstradition för att skapa sig en identitet som ligger i linje med skolkulturen. Enligt henne är det emellertid närmast en nödvändighet för skolbibliotekarien att försöka förändra sin yrkesidentitet för att få en starkare pedagogisk koppling till skolundervisningen. Skolbiblioteket riskerar annars att enbart fungera som en mötesplats för några få grupper (Rafste 2005, s. 14).

4.4. Pedagogen

Utan vårt skolbibliotek skulle elevernas resultat bli sämre (27)

Skolbiblioteket är i Pedagogens diskurs en ytterst viktig del i skolundervisningen. Verksamheten är dock främst knuten till skolbibliotekarien som verkar både i och utanför skolbibliotekets väggar för att kunna bidra till att eleverna uppnår de kunskapsmål som finns i skolan. Vi menar därför att nodalpunkten i diskursen är just elevernas måluppfyllelse, att ta sig igenom skolan med godkända betyg. Denna uppfattning av skolbiblioteket dominerar i texterna från Skolverket³² och finns även tydligt representerad i de fackliga medlemstidningarna³³, medan den är marginellt förekommande i lärarbloggarna³⁴.

En grundläggande uppgift för skolbiblioteket är att öka elevernas måluppfyllelse. (10)

I diskursen är elevernas måluppfyllelse ett tydligt syfte för skolbibliotekets verksamhet, som exemplet ovan visar. Vi förknippar måluppfyllelse i detta sammanhang med läroplanernas övergripande, mera operativa, mål gällande vad eleverna skall ha uppnått kunskapsmässigt för att kunna ta sig vidare till nästa utbildningsnivå. Som Limberg påpekar i sin kunskapsöversikt görs ofta en koppling mellan skolans läroplaner och skolbibliotekets pedagogiska roll, men vanligen i implicita ordalag (Limberg 2003, s. 47). Exempelvis betonas i Lgr 11 vikten av att eleverna “kan använda modern teknik som ett verktyg för kunskapssökande, kommunikation, skapande och lärande” (2011, s. 14) och i Gy 11 att eleverna “kan använda bok- och bibliotekskunskap och modern teknik som ett verktyg för kunskapssökande, kommunikation, skapande och lärande” (2011, s. 10). I båda

³² Texterna 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16 och 17.

³³ Texterna 18, 22, 23, 24, 26, 27, 28 och 29.

³⁴ Texterna 32, 33 och 51.

läroplanerna omnämns dessutom språket och litteraturen som viktiga beståndsdelar i skolgången. Skolbibliotekariens fokus ligger således på att vara en betydande del av skolans pedagogiska verksamhet och skolbiblioteket som rum har därför en underordnad betydelse i diskursen, vilket framgår av exemplen nedan.

Ett skolbibliotek kan naturligtvis inte reduceras till Google, men det handlar inte heller främst om lokalen. Skolbibliotekariens kompetens är den verkligt avgörande faktorn, och den kan spela en nyckelroll i utvecklingen av den pedagogiska verksamheten. (11)

Lärare och skolbibliotekarier är två yrkesgrupper som båda spelar viktiga pedagogiska roller i skolan. Skolbiblioteket handlar inte främst om att låna ut böcker, utan är en pedagogisk verksamhet som har stor betydelse för utvecklingen av elevernas informationskompetens, lärande och förståelse. (12)

Utsagorna lyfter fram skolbibliotekariens professionella kompetens som en väsentlig del i skolans pedagogik och att denna kompetens innefattar mer än att ansvara för och sköta bibliotekets lokal och fysiska bestånd. Detta kontrasterar mot det som Alexandersson et al. beskrev som skolbibliotekariens handlingsinriktade arbete (2007, s. 75) och som var ett karakteristiskt drag i Bokrummets diskurs. Enligt Limberg grundas denna praktiska funktion i att skolledare och lärare har bristande insikter i skolbiblioteksverksamheten och de pedagogiska möjligheter som verksamheten besitter (2003, s. 24). Tvärtom ser vi i Pedagogens diskurs att skolbibliotekarien har en, av skolledarna erkänd, pedagogisk roll som är överordnad biblioteksrummet och den administrativa, handlingsinriktade funktionen. Vi återkommer till detta resonemang i avsnittet om diskursens subjektpositioner.

Skolbiblioteket är delaktigt i samtliga skolämnen, vilket vi menar är synnerligen karakteristiskt drag som inte framhävs i de övriga diskurserna. Skolbibliotekets funktion är inte heller begränsad till endast läsfrämjande aktiviteter eller informationssökning och -användning, utan dessa två undervisningsmoment kompletterar snarare varandra i skolbibliotekets språkutvecklande verksamhet.

Ett skolbibliotek har bäring mot alla skolämnen. Vi vet att det gynnar bland annat språkutvecklingen och förmågan att söka och kritiskt granska information. (18)

Han betonar värdet av att skolbiblioteket kan spela en stödjande roll i alla ämnen, inte enbart i svenskan. [...] Samtidigt lär de sig med hjälp av läraren och skolbibliotekarien att söka, sortera och värdera information, och de tränar och utvecklar sin språkliga uttrycksförmåga. (6)

Det handlar bland annat om att lära eleverna att söka och hantera information, att arrangera samtal kring böcker och litteratur och att finnas till hands när eleverna behöver hjälp. (5)

Denna syn på skolbiblioteket som en heltäckande funktion som uttrycks i utsagorna ovan får även genomslag i hur man ser på och använder olika informationskällor i undervisningen. Exempelen nedan visar på hur skolbibliotekarien för fram både skön- och facklitteratur i undervisningen för att eleverna skall få en mer nyanserad bild av ämnet. Det är viktigt att det ena inte utesluter det andra och det betonas även för tryckt och digitalt material. Samtidigt poängteras värdet av att anpassa informationskällorna efter sammanhang och elevernas nivå, ibland är böcker att föredra framför digitala alternativ och vice versa.

När eleverna lär sig om andra världskriget används både fack- och skönlitteratur i undervisningen. Och samma sak gäller i andra ämnen och teman, inte minst när eleverna lär sig hur tillvaron ser ut i andra länder. Man kan lära sig på många sätt och det gäller för bibliotekarien att hjälpa läraren att förena olika källor och medier till en innehållsrik och intresseväckande helhet. (7)

- Än så länge har bokpraten varit helt inriktade på skönlitteratur, säger [MH]. Men jag kommer snart också att böja prata om facklitteratur. Trots att mycket finns på nätet, spelar böckerna fortfarande en stor roll. Enklare innehåll med illustrationer är ofta svårt att hitta digitalt, så här är böckerna viktiga. Och tryckt och digitalt material utesluter naturligtvis inte varandra, utan fungerar snarare som komplement. (8)

Enligt Alexandersson et al. koncentrerar sig skolbibliotekets verksamhet framför allt på läsfrämjande med stark förankring i skönlitteratur, särskilt för elever i de yngre skolåren. I de högre skolstadierna tenderar verksamheten att breddas mot att även inkludera andra informationskällor, men likväl fortsätter den skönlitterära läsningen att dominera verksamheten (Alexandersson et al. 2007, s. 73). Denna slutsats har inte stöd i gällande diskurs, utan vi menar att den ger uttryck för en bredare skolbiblioteksverksamhet med koppling till alla skolämnen, där skolbibliotekarien arbetar med språkutveckling genom både läsfrämjande insatser och informationssökning utifrån en mångfald i källorna.

4.4.1. Diskursens subjektpositioner

Eftersom skolbiblioteket i denna diskurs förknippas med elevernas måluppfyllelse får skolbibliotekarien en position som innebär att han eller hon är delaktig i skolans undervisning. De omnämnda eleverna, vars måluppfyllelse det gäller, har dock inget större handlingsutrymme inom diskursen, förutom som mottagare av undervisningen. I flera av våra exempel i analysen ovan framhävs däremot lärare och skolbibliotekarie tillsammans i undervisningssammanhang. Uttryck såsom *samarbeta* och *komplettera* återkommer frekvent i materialet, vilket vi associerar med ett jämbördigt samspel mellan de båda parterna utifrån förståelsen av varandras skilda yrkeskompetenser. Vi ser här likheter med Limbergs och Folkessons *gränsöverskridande samspel*, där man är öppen för nya undervisningsformer som bland annat innebär att skolbibliotekarien intar en roll som pedagog i klassrummet (2006, ss. 105-106). Följande exempel belyser denna företeelse.

Hon kommer till klassrummen med en vagn full av diktsamlingar, läser dikter och pratar poesi. Tillsammans med eleverna resonerar och reflekterar hon kring syftet med poesi och vilken roll den kan spela i tillvaron. Därefter är det dags för eleverna att arbeta med varsin poet, och det handlar både om att analysera dikter och att skriva författarporträtt. (7)

Vi finner samtidigt en aspekt som påverkar samarbetet mellan lärare och skolbibliotekarien. Den rör skolbibliotekariens egen inställning till sin gränsöverskridande roll som pedagog i skolan, vilket exemplifieras i utsagan nedan.

En stor del av arbetet har handlat om att skolbibliotekarierna ska börja reflektera kring och förstå sin pedagogiska roll, och att våga ta initiativ för att bli mer delaktiga i skolans undervisning. Det handlar, kort sagt, om att synliggöra sin kompetens och att resonera kring hur man kan samarbeta med lärarna för att tillföra nya perspektiv. För att lyckas med det, är det nödvändigt att få igång dialogen med rektor och andra skolledare. (12)

Som framgår av exemplet måste skolbibliotekarien själv inse sitt värde som pedagog och omsätta denna roll i skolan. Vi känner igen detta från föregående diskurs, Det mångfacetterade rummet, då vi tog upp Rafstes resonemang som går ut på att skolbibliotekarien måste bryta med sin bibliotekstradition för att anpassa sin yrkesidentitet till skolkulturen (2005, s.14). Vi menar att skolbibliotekariens position i Pedagogens diskurs är beroende av hur bibliotekarien förstår och därtill lyckas kommunicera sin pedagogiska roll till lärare och skolledare. Det är först då som skolbibliotekarien kan bli "klassrumsnära" och verka utanför skolbibliotekets väggar. I exemplet som följer skildrar en intervjuad skolbibliotekarie betydelsen av att ständigt synliggöra sig själv och skolbiblioteket.

Det är viktigt att marknadsföra skolbiblioteket och att knyta kontakter. Det är också nödvändigt att tankar och idéer är väl förankrade hos skolledningen om man vill integrera skolbiblioteket i den dagliga pedagogiska verksamheten. Men för att det hela verkligen ska fungera, är det viktigt att skolbibliotekarien gör sig synlig och demonstrerar värdet i att samarbeta.

- Som skolbibliotekarie gäller det hela tiden att vara på hugget, påpekar [LD-B]. Jag måste berätta vad jag kan göra för att utveckla och fördjupa undervisningen. Det handlar om allt ifrån bokprat till informationssökning. (7)

Även om skolbibliotekarien har viljan att vara delaktig i undervisningen, som exemplet ovan visar, är delaktigheten likväl beroende av skolledningens inställning till skolbiblioteksverksamheten. Limberg skriver i sin kunskapsöversikt att verksamhetens innehåll inte nödvändigtvis är uppenbart för alla inom skolan (2003, ss. 51-52). Flera forskare påpekar dessutom vikten av att verksamheten synliggörs för skolledare genom konkreta arbets- och handlingsplaner, i vilka man klargör skolbibliotekets mål och hur dessa skall uppnås (Fröjmark & Knutsson 2005, s. 55, Gómez & Swenne 1996, s. 69). I utsagorna nedan poängterar en skolbibliotekarie respektive en skolledare betydelsen av dylika styrdokument för att formalisera skolbibliotekets och skolbibliotekariens pedagogiska roll i skolan.

... Jag hade precis börjat arbeta här, och ville gärna arbeta mer målinriktat med elevernas läsning och språkutveckling. En övergripande handlingsplan var ett sätt att få en mer formaliserad ram och en god grund för det fortsatta arbetet. (11)

Bibliotekarierna har själva tagit plats och gjort den här satsningen självklar. De har också tagit fram en handlingsplan för skolbiblioteket med väldefinierade pedagogiska mål. (13)

Skolbibliotekariens framgång som pedagog i diskursen vilar på den formella respektive reella legitimitet som skolbibliotekarien har erövrat (Folkesson 2007, s. 80). Detta har skett formellt genom upprättade handlingsplaner som skapat förtroende hos skolledare, men framför allt reellt genom skolbibliotekarien i sitt arbete med eleverna har synliggjort sig för lärarna.

4.5. Diskursen om det framtida skolbiblioteket

... klara sig i samhället, både i privatlivet, i arbetslivet och som medborgare (2)

I Pedagogens diskurs kretsade skolbibliotekets verksamhet runt elevernas måluppfyllelse, det vill säga att eleverna skall nå de kunskapskrav som finns uppställda i skolan. Diskursen om det framtida skolbiblioteket gör liknande anspråk på skolbiblioteket, men går ett steg längre och lyfter fram skolbiblioteket tillsammans med läroplanernas mera visionära mål som utgör skolans värdegrund och huvudsakliga uppgift. I Gy 11 konstateras exempelvis att “[u]tbildningen ska främja elevernas utveckling till ansvars-kännande människor, som aktivt deltar i och utvecklar yrkes- och samhällslivet” (2011, s. 6). Just elevernas aktiva deltagande i samhället är centralt i diskursen, varför vi menar att detta är nodalpunkten. Skolbiblioteket får här en betydelsefull roll i arbetet att utbilda eleverna till goda samhällsmedborgare utifrån dagens villkor. Denna uppfattning är endast företrädd i texter från Skolverket³⁵ och det är framför allt forskare inom biblioteks- och informationsvetenskap som uttrycker denna syn på skolbibliotekets verksamhet. Forskarna företräder en uppfattning om skolbibliotekets framtida verksamhet och det innebär, som vi inledningsvis påpekade, att det inte finns någon idag befintlig praktik och därmed inga tydliga aktörer.

De digitala förändringarna av medier och samhälle påverkar förutsättningarna för skolbibliotekets verksamhet. Det är därför viktigt att ha ett bredare perspektiv och att försöka förstå vart samhället är på väg. Annars är det svårt att anpassa skolbiblioteket och dess roll i skolan till tidens krav. (12)

I utsagan ovan ser vi hur samhällets tekniska utveckling är i centrum och vikten av att skolbiblioteket följer med i denna. Vi kopplar detta till Säljös resonemang om hur den digitala tekniken påtagligt har förändrat vårt sätt att ta del av och använda information, vilket i sin tur har skapat nya förutsättningar för lärande (Säljö 2009, s. 30). Dessa nya villkor omskrivs även i läroplanen för gymnasieskolan, som uttrycker det på följande sätt: “Eleverna ska också kunna orientera sig i en komplex verklighet med stort informationsflöde och snabb förändringstakt. Deras förmåga att finna, tillägna sig och använda ny kunskap blir därför viktig” (Gy 11 2011, s. 7).

Det förändrade informationsflödet med en mångfald av texttyper ställer dessutom krav på en ny slags läs- och skrivförmåga, som grundar sig på en syn på lärande som innebär att “människor skall kunna tolka och bedöma texter, kunna kritiskt värdera utsagor och kunna ta ställning med utgångspunkt i motsägelsefulla budskap medierade via text” (Limberg, Sundin & Talja 2009, s. 41). Vi ser i vårt material exempel på denna uppfattning, vilket i diskursen resulterar i att man vänder sig mot skolbibliotekets traditionella arbete.

³⁵ Texterna 1, 2, 3, 4, 5, 6, 12 och 13.

- Vi måste helt enkelt tänka nytt kring skolbiblioteket, hävdar [RT]. Men det kräver samtidigt att vår syn på undervisning och lärande i skolan förändras. Den ytliga faktainläringen och informationsredovisningen måste ersättas av en undervisning där förståelse av innehåll och sammanhang spelar en avgörande roll. Och det gäller att kunna använda kunskaperna för att hantera vardagens utmaningar i ett alltmer rörligt och komplext samhälle. (2)

- Skolan har länge utgått ifrån att eleverna utvecklar sin läsförmåga på egen hand om de läser skönlitteratur, säger [CG]. Därför har skolbibliotekariens arbete i hög grad gått ut på att presentera författare och böcker för att väcka elevernas läsintresse. Men den läsförmåga som nöjeläsningen ger räcker inte långt i dagens informationstäta och digitala samhälle. Dessutom är vi inte längre enbart konsumenter, utan börjar bli producenter av nyheter och annan information i olika sociala medier. (3)

Av utsagorna ovan framgår tydligt att skolbibliotekariens skönlitterära bokpresentationer inte räcker till. Vi tolkar därtill att undervisningen i informationssökning och -användning bör utvecklas mot att inkludera ett ökat deltagande i det digitala samhället, då man som samhällsmedborgare numera är både producent och konsument av information. Skolbibliotekarien skall därför främja elevernas delaktighet i sociala medier, en tanke som även framhålls i nyare publikationer som riktar sig till skolbibliotekarierna som yrkeskår. Ett exempel är ENSIL:s³⁶ "Manifesto for 21st century school librarians":

You know the potential new technologies offer for interaction—learners as both information consumers and producers. You understand that in this world learners have the power to create and share knowledge.

Valenza 2010

Elevernas möjlighet till en medskapande roll genomsyrar hela diskursen och har en klar demokratisk förankring, vilket poängteras återkommande i texterna.

Därför måste både skolbiblioteket och resten av skolan se till att eleverna kan utvecklas till eftertänksamma och omtänksamma medborgare som kan ta sig an detta. I ett demokratiskt samhälle är det nödvändigt att alla kan delta i det arbete som krävs för att skapa och upprätthålla det. Och det kräver både goda kunskaper och ett livslångt lärande. (2)

Enligt undersökningen är dagens situation ogynnsam för alla elevers lärande, men elever med läs- och skrivsvårigheter riskerar att drabbas särskilt hårt. Om dessa elever inte får den hjälp som de behöver [via skolbiblioteket], kan både skolgången och livsmöjligheter efter skolans slut påverkas. Detta kan även få allvarliga konsekvenser för demokratin, som ju förutsätter att medborgarna kan ta del av och bidra till informations spridning och debatt. (13)

Inledningsvis tillskrev vi skolbiblioteket en betydande roll i att forma eleverna till fungerande samhällsmedborgare och i de senaste utsagorna tydliggörs diskursens demokratiska fokus. Det är till och med ett hot mot demokratin om skolbiblioteksverksamheten inte främjar de nya förmågor som krävs för att eleverna skall klara sig i samhället.

³⁶ European Network for School Libraries and Information Literacy

5. Diskussion och slutsatser

Vårt syfte med uppsatsen har varit att belysa skolbibliotekets pedagogiska roll i relation till övrig skolverksamhet, vilket vi har gjort genom att undersöka hur skolbibliotek framställs i olika forum som riktar sig till skolpersonal. Under vår närläsning av textmaterialet från Skolverket, de fackliga medlemstidningarna och lärarbloggarna har vi, med hjälp av Laclaus och Mouffes diskursteori, identifierat fem diskurser som vi har valt att benämna *Bokrummet*, *Informationsexperten*, *Det mångfacetterade rummet*, *Pedagogen* och *Diskursen om det framtida skolbiblioteket*.

I följande avsnitt kommer vi att föra en diskussion som tar sin utgångspunkt i de identifierade diskursernas nodalpunkter och subjektpositioner för att därefter belysa diskurserna i förhållande till varandra. Diskussionen avslutas med att vi reflekterar över vårt resultat utifrån styrdokumentens krav.

Avslutningsvis för vi fram våra slutsatser och ger förslag på vidare forskning.

5.1. Vad är ett skolbibliotek?

Vår genomförda diskursanalys visar att det finns flera olika uppfattningar om vad ett skolbibliotek är och vad det skall arbeta med. Gemensamt för våra fem diskurser är att nodalpunkterna rör eleverna och deras behov, samtidigt som diskurserna har olika fokus. Som vi tidigare har visat på i teoriavsnittet är det nodalpunkten som definierar diskursen, vilket i sin tur innebär att diskursernas respektive nodalpunkt fastställer skolbibliotekets verksamhet och dess innehåll. Detta får även konsekvenser för olika aktörers handlingsutrymmen. Nedan följer en kort sammanfattning av de fem diskurserna.

I Bokrummets diskurs kretsar skolbibliotekets verksamhet kring elevernas läsning, vilket innebär att fokus ligger på att få eleverna att låna och läsa böcker ur skolbibliotekets skönlitterära samling. Verksamheten är bunden till biblioteksrummet och är att likställa med den praktiska funktionen att sköta och tillgängliggöra boksamlingen. Elever tillsammans med lärare får en framträdande roll, medan skolbibliotekarien är mindre synlig. Den starka kopplingen mellan läsning och utlåning i biblioteksrummet leder till en otydlig anknytning till skolundervisningen.

I Informationsexpertens diskurs är istället elevernas informationskompetens i fokus och det leder till att skolbibliotekets verksamhet främst rör informationssökning via datorn och källkritik på webben. Digitala källor dominerar, medan arbetet med skönlitteratur är mindre framträdande. Det är tydligt att skolbiblioteksverksamheten är starkt knuten till skolbibliotekarien som har en unik kompetens som

informationsexpert. Skolbibliotekarien innehar därför flera pedagogiska roller, däribland att undervisa och handleda eleverna i informationssökning och källkritik. Han eller hon är tydligast framträdande i diskursen, tillsammans med eleverna som deltar i undervisningen. Lärarna framhåller skolbibliotekariens kompetens och påtalar det viktiga i att samarbeta, men i diskursen rör det sig snarare om ett gränsbevarande särarbete. Det innebär att läraren och skolbibliotekarien har en tydlig arbetsfördelning och jobbar var för sig.

I diskursen Det mångfacetterade rummet är elevernas fria förkovran i centrum och skolbiblioteket lyfts fram som en demokratisk plats för möten, frivilligt lärande och kultur. Skolbibliotekets verksamhet är starkt förknippad med biblioteksrummet och med det faktum att det skiljer sig från klassrummet. Detta möjliggör ett mera informellt umgänge och ett fritt lärande. Eleverna har en framträdande roll, eftersom biblioteksrummets innehåll bygger på deras deltagande. Skolbibliotekarien fungerar som "påhejare" i elevernas fria aktiviteter och betonar att han eller hon har en annan roll än lärarens, vilket resulterar i en otydlig koppling till skolundervisningen.

I Pedagogens diskurs består mittpunkten av elevernas måluppfyllelse, det vill säga att eleverna skall klara sin skolgång. Skolbiblioteket är här en viktig del i undervisningen i samtliga skolämnen och skolbibliotekarien har en erkänd pedagogisk roll, som sträcker sig utanför biblioteksrummet. Skolbibliotekarien arbetar med elevernas språkutveckling genom både läsfrämjande och undervisning i informationssökning och -användning med hjälp av skön- och facklitteratur i både digital och tryckt form. Det rör sig om ett gränsöverskridande samspel mellan läraren och skolbibliotekarien, där den senare kan träda in i rollen som pedagog i klassrummet. Denna pedagogiska roll är dock avhängig skolledningens inställning till verksamheten och att skolbibliotekarien själv har synliggjort densamma i sitt arbete med lärare och elever.

I den visionära diskursen om det framtida skolbiblioteket är elevernas aktiva samhällsdeltagande i fokus. Diskursen representerar ingen befintlig praktik, utan utgår från olika forskares resonemang kring den framtida skolbiblioteksverksamheten. Skolbiblioteket är därför varken knutet till skolbibliotekarien eller till biblioteksrummet och det är även svårt att skönja aktörernas handlingsutrymmen. Det framgår däremot att verksamheten utgår från samhällets tekniska utveckling, vilken har lett till en mångfald av texttyper som kräver en ny slags läs- och skrivförmåga. Denna utveckling har även förändrat förutsättningarna för lärandet. Skolbiblioteket skall i detta hänseende arbeta med läsfrämjande aktiviteter och informationssökning, men framför allt fokusera på att eleverna blir konsumenter såväl som producenter av information. Det innebär att sociala medier får ett stort utrymme tillsammans med en demokratisk aspekt.

5.2. Skolbiblioteket mellan frihet och styrning

När vi överblickar diskurserna framgår det att Bokrummet och Det mångfacetterade rummet utgör två rumsliga diskurser, medan Informationsexperten och Pedagogen istället är två personanknutna diskurser. Diskursen om det framtida skolbiblioteket saknar tydlig anknytning till både rum och person och vi kommer därför inte att gå in närmare på den i detta avsnitt. När vi jämför de parvisa diskurserna, det vill säga de rumsliga respektive de personanknutna, var för sig kan vi se att det inom de båda

paren finns en snäv respektive bredare syn på skolbibliotekets funktion. Det tar sig uttryck i nodalpunkterna, de föredragna medietyperna och skolbibliotekariens roll. Ytterligare en aspekt framkommer när vi ställer de rumsliga diskurserna mot de personanknutna, då de förra medför en frihet som i de senare motsvaras av styrning. Vi återkommer till denna aspekt längre fram i avsnittet.

Bland de rumsliga diskurserna är Bokrummets nodalpunkt begränsad till elevernas läsning, medan den i Det mångfacetterade rummet utökas till att omfatta elevernas fria förkovran oavsett om det innebär läsning, kulturella upplevelser eller något helt annat. Det är tydligt att Bokrummet står för den snävare verksamheten i spekrat, vilket även framkommer av medietyperna som är aktuella i de två diskurserna. I Bokrummet är det skönlitterära böcker som förespråkas, medan det i Det mångfacetterade rummet inte läggs någon vikt på någon bestämd typ av medier. Här rör det sig snarare om ett öppet val som styrs av elevernas olika intressen. Skolbibliotekarien har en tillbakadragen roll i båda rummen, men då han eller hon framträder återspeglas skillnaden diskurserna emellan även i skolbibliotekariens roll. Skolbibliotekarien har i Bokrummets diskurs främst en praktisk funktion som är starkt förknippad med boksamlingen och tillgängliggörandet av denna. Det finns små inslag av läsförmedlande arbete, men även det är begränsat till att förse eleverna med skolbibliotekets böcker. I diskursen om Det mångfacetterade rummet breddas skolbibliotekariens roll till att på olika sätt möjliggöra elevernas fria lärande och att skapa en plats för möten.

På liknande sätt finner vi att de två personanknutna diskurserna Informationsexperten och Pedagogens sinsemellan innefattar en snäv respektive en bredare syn på skolbibliotekets funktion. Informationsexperten koncentrerar sig endast på elevernas informationskompetens, som i detta fall avser deras kunskaper i informationssökning och källkritik på webben. I Pedagogens diskurs är nodalpunkten istället elevernas måluppfyllelse, vilket innebär att diskursen berör samtliga skolämnen och är förankrad i hela skolgången. Här handlar det dessutom om både läsförmedlande och informationssökning, vilket får utslag i de medier som används i undervisningen. Pedagogens lyfter fram vikten av att använda skön- såväl som facklitteratur, tryckt såväl som digitalt material, så länge som innehållet är anpassat efter elevernas kunskapsnivå. Eftersom Informationsexpertens diskurs fokuserar på informationssökning och källkritik faller det sig naturligt att de digitala källorna dominerar och att den skönlitterära läsningen hamnar i periferin. Skolbibliotekarien är i båda diskurserna delaktig i skolundervisningen, men i varierande grad. I Informationsexpertens diskurs bygger deltagandet på att skolbibliotekarien har vissa specialkunskaper som skiljer sig från lärarens. Det leder till att skolbibliotekarien får en pedagogisk roll, men denna roll är endast förbehållen undervisningen i just informationssökning och källkritik. I Pedagogens diskurs får skolbibliotekarien en avsevärt större roll genom att verka i och utanför skolbibliotekets väggar och undervisa över ämnesgränserna. Det handlar om en heltäckande funktion som kombinerar läsförmedlande insatser med informationssökning för att eleverna skall uppfylla skolans kunskapsmål.

Som vi har konstaterat ovan finns det inom de rumsliga respektive de personanknutna diskurserna variation i skolbiblioteksverksamhetens bredd. Om vi istället väljer att ställa diskursparen, det vill säga rummet och personen, mot varandra är det tydligt att

de rumsliga diskurserna har en svag pedagogisk anknytning i jämförelse med de personanknutna, vars grund vilar på skolbibliotekariens delaktighet i skolundervisningen och därför leder till en väl förankrad pedagogisk funktion.

När skolbiblioteket likställs med biblioteksrummet är eleverna klart framträdande, medan skolbibliotekarien har en begränsad roll. Eleverna är i biblioteksrummet fria att själva styra sin läsning och sitt lärande, i motsats till deras förutsättningar i klassrummet. Skolbibliotekariens del i detta innebär att han eller hon är en hjälpare som möjliggör elevernas frihet, bland annat genom att ta fram böcker och att samtala med eleverna. I Det mångfacetterade rummet är detta förhållande särskilt framträdande, då skolbibliotekarierna själva framhåller vikten av att finnas till för eleverna i rummet samtidigt som de poängterar att deras yrkesroll skiljer sig från lärarnas. Detta fokus på elevernas fria läsning och lärande samt skolbibliotekariens referenssamtal för våra tankar till folkbibliotekens arbete och vi menar att de rumsliga diskurserna och skolbibliotekarien i dessa hör hemma i en bibliotekstradition, snarare än i skolans pedagogiska tradition.

När skolbiblioteket istället associeras med skolbibliotekarien hamnar fokus på den pedagogiska rollen och han eller hon är delaktig i undervisningen. Skolbibliotekarien kan verka utanför bibliotekslokalen och undervisa eleverna i klassrumsmiljö, vilket innebär att eleverna i detta fall styrs i sitt lärande och inte har samma handlingsfrihet som i de rumsliga diskurserna. Det betyder att skolbibliotekarien får ett stort handlingsutrymme, både i informationssökningens specifika undervisning och i det mera heltäckande arbetet där läsfrämjande aktiviteter kombineras med informationssökning. Genom att ta sig an en mera skolnära roll som är knuten till lektionstid är det tydligt att skolbibliotekarien rör sig bort ifrån bibliotekstraditionen och blir en del av skolkulturen, vilket innebär att skolbiblioteket får en pedagogisk funktion.

Med utgångspunkt i det ovan diskuterade finner vi det ytterst intressant att det rumsliga och det personanknutna generellt kan ses som diametrala uppfattningar om skolbiblioteket. Vi menar att diskurserna bildar ett motsatspar som vi benämner *frihet* respektive *styrning*, där vi associerar frihet med biblioteksrummet och bibliotekstraditionen medan vi knyter styrning till skolbibliotekarien och skolans tradition. Vi känner igen detta motsatsförhållande från tidigare forskning, men då i fråga om skillnaden mellan biblioteksrummet och klassrummet. Rafste (2005) använder sig i detta avseende av begreppen *back region* för fria aktiviteter och *front region* för det organiserade lärandet. Hon menar att skolbiblioteket som rum kan pendla mellan dessa två, vilket även vi betonade i diskursen om Det mångfacetterade rummet. Vi vill nu lyfta detta resonemang till att gälla skolbibliotekets funktion i stort. När skolbiblioteket uppfattas som rum i våra texter är det främst att betrakta som *back region*, medan skolbiblioteket kan ses som *front region* när det i texterna förknippas med skolbibliotekarien. På liknande sätt kan vi återanvända Dressmans (1997) uttryck *literacy as the pursuit of personal desire* respektive *literacy as work* och applicera dessa på de två dimensionerna av skolbiblioteket. Som vi tidigare har påtalat i vår litteraturgenomgång för ett flertal forskare fram att skolbiblioteket fungerar som bäst när det finns en kombination av frihet och arbete i verksamheten, vilket vi i vårt fall likställer med dimensionerna frihet och styrning. Ser vi till diskursernas uppbyggnad menar vi att det finns en möjlighet för skolbiblioteket att

växla mellan Pedagogen och Det mångfacetterade rummet för att uppnå denna optimala funktion. Diskursen om Det mångfacetterade rummet får emellertid inte bli dominerande, då den inte har någon tydlig funktion i skolans organiserade lärande.

Slutligen vill vi i detta sammanhang föra fram en viktig iakttagelse rörande skolbibliotekets pedagogiska funktion. Det är först när skolbiblioteket förknippas med skolbibliotekarien som verksamheten får en tydlig pedagogisk anknytning till skolundervisningen. Denna pedagogiska roll är, som vi tidigare har påtalat, till viss del beroende av skollidningens och lärarnas intresse. Vi vill dock påstå att den främsta och avgörande faktorn är skolbibliotekariens egen vilja att anta rollen, det vill säga att man som skolbibliotekarie identifierar sig som en del av skolan.

5.3 Det godkända skolbiblioteket

Utgångspunkten för vår studie är intresset för den nya skollagens krav på skolbibliotek och inledningsvis visade vi på den ovisshet som råder gällande dess verksamhet, då lagen inte specificerar vilken funktion som skolbiblioteket skall ha i skolan utan placerar det i samma kontext som lokaler och utrustning. Det faktum att skolbiblioteket numera omfattas av Skollagen istället för Bibliotekslagen kan dock tolkas som en positionering mot en pedagogisk funktion. Genom lagparagrafens omplacering får skolbiblioteket en lagstadgad grund i skolan, men även en pedagogisk grund som enligt oss kan ses som en signal till såväl skollidare och lärare som skolbibliotekarier om verksamhetens riktning. Vi vill därför avsluta vår diskussion med att ställa de identifierade diskurserna i relation till de styrdokument som vi presenterade i uppsatsens inledning, det vill säga Skollagen och Skolinspektionens krav för godkända skolbibliotek.

Skolinspektionen har, som vi tidigare har nämnt, tilldelats ansvaret att granska landets skolbibliotek och myndigheten har i och med detta upprättat tre krav för ett godkänt skolbibliotek. Kraven innebär kortfattat uttryckt att skolbiblioteket kontinuerligt skall användas som en del av utbildningen och bidra till elevernas måluppfyllelse. Skolbiblioteket skall innehålla fack- och skönlitterära böcker tillsammans med informationsteknik och vara anpassat till elevernas behov med fokus på språkutveckling och lässtimulans. Skolinspektionens krav utgår från den nya lagparagrafen och det är därför tydligt att kraven främst berör lokalen och dess materiella innehåll. Vi menar emellertid att de rimligen kan göras gällande för skolbiblioteksverksamheten i stort. Ser vi till våra fem diskurser är det uppenbart att Pedagogen uppfyller samtliga krav, medan de övriga diskurserna endast uppfyller delar av dem. Informationsexperten har förvisso förankring i elevernas utbildning, men endast i samband med informationsteknik. Bokrummet omfattar främst skönlitterära böcker och verkar för läsning, men saknar däremot en tydlig funktion i elevernas utbildning. Vad gäller Diskursen om det framtida skolbiblioteket förefaller den uppfylla Skolinspektionens punkter, men då den inte representerar någon befintlig praktik är dess status svår att fastställa. Än svårare är det att bedöma Det mångfacetterade rummet gentemot de uppställda kraven, då vi ser denna uppfattning om skolbiblioteket som särskilt frikopplad från det organiserade lärandet i skolan.

Denna varierande grad av uppfyllda krav bland diskurserna kan möjligen förklaras med hjälp av de textgenrer som ingår i vårt empiriska material. Pedagogen är den

diskurs som bäst motsvarar ett godkänt skolbibliotek och domineras av texter från Skolverket. I detta sammanhang är det viktigt att påminna om att Skolverket har som syfte med sina texter att belysa goda och inspirerande exempel på välfungerande skolbibliotek med bred verksamhet. Vår tolkning är att Skolverket genom detta vill föra fram den uppfattning om skolbiblioteken som bör vara den officiella och som dagens skolor bör eftersträva. Om vi däremot utgår från de diskurser som delvis uppnår Skolinspektionens krav, det vill säga Bokrummet och Informationsexperten, framkommer dessa tydligt i lärarbloggarna. Till skillnad från Pedagoggen är dessa snarare representationer av enskilda lärares användning av skolbiblioteket i sin specifika ämnesundervisning och det innebär att skolbiblioteket kan uppfylla kraven för det enskilda ämnet, men är inte tillräckligt för elevernas utbildning som helhet. Här är det intressant att reflektera över textgenrernas avstånd till den "verkliga" skolan. Av resultatet att döma föreligger det störst skillnad mellan den officiella myndighetens respektive den enskilda lärarens uppfattning om skolbiblioteket och generellt kan vi konstatera att ju närmare textgenren befinner sig den "verkliga" skolan, desto snävare tenderar uppfattningen att vara. De fackliga medlemstidningarna befinner sig mellan dessa två ytterligheter och har inslag av både snäva och breda uppfattningar om skolbiblioteket. Det är tankeväckande att Det mångfacetterade rummet, som vi menar har en otydlig förankring i skolans tradition, är den uppfattning som samtliga textgenrer framhåller som en möjlig verksamhet för skolbiblioteket.

Avslutningsvis vill vi återvända till den kritik som bland annat DIK har framfört mot formuleringarna i lagtexten respektive kravspecifikationen, vilken vi beskrev i uppsatsens inledning. DIK framhåller att "[h]uruvida elever i en skola har tillgång till skolbibliotek handlar inte primärt om antal medier och kvadratmeteryta, utan om de har tillgång till en pedagogisk funktion" (DIK 2011, s. 2). De ifrågasätter särskilt avsaknaden av personal i skrivelserna och poängterar att skolbibliotekarien är en nyckelperson i skolans pedagogiska arbete. När vi ställer detta i relation till vårt resultat kan vi konstatera att skolbibliotekarien är närvarande i samtliga diskurser, men att en pedagogisk funktion blir möjlig först när skolbiblioteket likställs med skolbibliotekarien. Vi finner det därför högst förvånande att Pedagogens diskurs, som kan sägas utgöra det enda fullt godkända skolbiblioteket, är den uppfattning som mer än någon annan lyfter fram just skolbibliotekarien som avgörande för skolbibliotekets pedagogiska funktion i skolan. Som vår studie visar är skolbibliotekarien ytterst viktig för att en pedagogisk funktion skall komma till stånd, varför vi liksom DIK menar att skolbibliotekariens frånvaro i styrdokumentet är anmärkningsvärd.

5.4. Våra slutsatser

Vår utgångspunkt för studien var intresset för vad ett skolbibliotek är och vad det skall arbeta med utifrån skolans perspektiv. Det finns idag en mängd skolbibliotekslösningar bland landets skolor, samtidigt som det finns en vaghet i styrdokumentens formuleringar.

Vårt syfte har varit att undersöka hur skolbiblioteket framställs i olika skolrelaterade forum för att därigenom belysa skolbibliotekets pedagogiska roll i relation till övrig skolverksamhet. Detta har vi gjort genom att utföra en diskursanalys av texter från Skolverket, fackliga medlemstidningar och lärarbloggar. Efter genomförd analys står det klart att det i det undersökta materialet finns flera skilda uppfattningar om vad ett skolbibliotek är och vad det skall arbeta med. Våra fem identifierade diskurser visar tydligt att det inte finns någon standardiserad praktik utan skapar tillsammans en mångtydig och flexibel bild av skolbiblioteket. Nedan följer våra slutsatser utifrån de enskilda frågeställningarna.

- *Vilka uppfattningar finns i vårt material om vad skolbiblioteket är?*

Under vår närläsning av texterna har vi identifierat fem uppfattningar om skolbiblioteket som vi har valt att benämna som följande diskurser: Bokrummet med fokus på elevernas läsning, Informationsexperten med fokus på elevernas informationskompetens, Det mångfacetterade rummet med fokus på elevernas fria förkovran, Pedagogen med fokus på elevernas måluppfyllelse och Diskursen om det framtida skolbiblioteket med fokus på elevernas aktiva deltagande i samhället.

De fem diskurserna finns representerade i olika utsträckning i de tre textgenrerna. I Skolverkets texter dominerar Pedagogen och Diskursen om det framtida skolbiblioteket, medan inläggen i lärarbloggarna främst utgörs av Informationsexperten och Bokrummet. I texterna från de fackliga medlemstidningarna framkommer Pedagogen och Bokrummet. Det mångfacetterade rummet är den enda diskurs som förekommer i lika stor omfattning i samtliga textgenrer, vilket är intressant då denna diskurs är svårast att relatera till Skolinspektionens krav för ett godkänt skolbibliotek.

När de övriga diskurserna ställs mot Skolinspektionens krav uppfyller de helt eller delvis dessa. Pedagogen är den diskurs som vi anser motsvarar kraven fullt ut, medan Bokrummet och Informationsexperten endast uppfyller delar av dem. Dessa skillnader i kravuppfyllelsen kan sägas ha sin grund i textgenrernas olika närhet till den ”verkliga” skolan. Skolverket som myndighet har en helhetssyn på skolbibliotekets möjligheter, varför Pedagogen har hög representation i Skolverkets texter. Lärarbloggarna innehar istället ett mera ämnesdeterminerat förhållningssätt till skolbiblioteket, vilket resulterar i att Bokrummet och Informationsexperten dominerar i lärarbloggarnas texter. De fackliga medlemstidningarna har beröringspunkter i de två övriga textgenrerna, vilket innebär att de har en varierad spridning i diskurserna.

- *Vad karakteriserar dessa uppfattningar?*

Gemensamt för våra diskurser är att de har eleverna och deras behov i centrum, men med olika fokus. Det finns bland diskurserna en spännvidd mellan snävt och brett i synen på skolbibliotekets funktion, vilket får konsekvenser för verksamhetens innehåll. Bokrummet och Informationsexperten representerar snävheten genom att främst arbeta med läsning och skönlitteratur respektive informationsökning och digitalt material. På motsatt sida av spektrat motsvaras bredden av Det mångfacetterade rummet och Pedagoggen, då den förra omfattar alltifrån läsning till informationsökning utifrån elevernas intressen och den senare är fast förankrad i alla ämnen och arbetar med alla slags källor för att främja elevernas utbildning.

Ytterligare ett karakteristiskt drag är att diskurserna kan ses som rumsliga respektive personanknutna, då skolbiblioteket å ena sidan främst förknippas med biblioteksrummet i Bokrummets och Det mångfacetterade rummets diskurser och å andra sidan förknippas med skolbibliotekarien i Informationsexpertens och Pedagogens diskurser. Vi finner även en skillnad i skolanknytningen mellan de två paren, där de rumsliga diskurserna har en svag pedagogisk koppling i jämförelse med de personanknutna. Vi menar härigenom att skolbiblioteket befinner sig mellan *frihet* och *styrning*, det vill säga att det har del i både fri förkovran och organiserat lärande. Vi vill se detta som att skolbiblioteket rör sig mellan bibliotekets och skolans skilda traditioner, vilket resulterar i varierande delaktighet i skolans undervisning.

Den femte identifierade diskursen om det framtida skolbiblioteket är en mera visionär uppfattning och representerar ingen befintlig praktik. Det innebär att den saknar tydliga band till såväl biblioteksrummet som skolbibliotekarien och vi har därför inte kunnat diskutera den närmare i relation till de övriga diskurserna.

- *Vilka aktörer finns och hur framställs deras roller?*

De aktörer som är mest framträdande i skolbiblioteket är elever och skolbibliotekarier, medan lärarna är mera implicit närvarande genom att de styr skolundervisningen. Vi kan konstatera att det föreligger stor variation i aktörernas roller och handlingsutrymmen, vilket hör ihop med diskursernas olika uppbyggnad.

Eleverna har ett större handlingsutrymme när skolbiblioteket associeras med biblioteksrummet, det vill säga i Bokrummet respektive Det mångfacetterade rummet, än när skolbiblioteket förknippas med skolbibliotekarien i samband med Informationsexperten och Pedagoggen. Eleverna är i biblioteksrummet fria att själva styra sina aktiviteter, då dessa huvudsakligen inte hör ihop med skolundervisningen. De har däremot inte samma handlingsutrymme i de personanknutna diskurserna, då dessa har en tydlig koppling till undervisningen.

Det motsatta förhållandet gäller för skolbibliotekarien, som i rummet får en mera nertonad roll i arbetet med att hjälpa eleverna i deras förehavanden. Det är särskilt framträdande i diskursen om Det mångfacetterade rummet att skolbibliotekarien finns till för eleverna i biblioteksrummet och att han eller hon vill ha en roll som påhejare

snarare än en som pådrivare. Vi ser detta som att skolbibliotekarien befinner sig närmare bibliotekets tradition. När skolbiblioteket istället likställs med skolbibliotekarien får den senare naturligt en framträdande roll med pedagogisk anknytning, vilket är fallet i både Informationsexperten och Pedagogen. Här rör sig skolbibliotekarien inom en mera skolnära tradition.

Läraren synliggörs främst i samspelet med skolbibliotekarien, då läraren ytterst reglerar skolbibliotekariens delaktighet i den pedagogiska verksamheten. Vi kan urskilja två former av samspel i de personanknutna diskurserna. I Informationsexpertens diskurs bygger samspelet på professionernas skilda kompetenser, vilket får till följd att läraren betonar skolbibliotekariens undervisning i informationssökning och källkritik samtidigt som det i realiteten resulterar i ett särarbete avhängigt lärarens initiativ. I Pedagogens diskurs är det istället fråga om ett jämbördigt samarbete över yrkesgränserna där skolbibliotekarien kan vara delaktig i klassrumsmiljön.

Det leder oss till att avslutningsvis betona det som vi menar är ett av studiens viktigaste resultat - utan skolbibliotekarie får skolbiblioteket ingen pedagogisk funktion. Som vi har påpekat tidigare är det först när skolbiblioteket förknippas med skolbibliotekarien som det har en pedagogisk koppling till skolan. Det kräver emellertid att skolbibliotekarien i fråga vill anta en bredare roll och identifiera sig med skolkulturen snarare än med bibliotekstraditionen för att bidra till elevernas utbildning. Med tanke på detta är det intressant att skolbibliotekarien inte får något utrymme i styrdokumentens formuleringar.

5.5. Vidare forskning

Vi menar att det är av stort intresse att fortsatt följa hur den nya skollagen kommer att påverka skolbibliotekets funktion i skolan, dels om och hur befintliga skolbibliotek kommer att förändra sin verksamhet, dels hur skolor som idag saknar skolbibliotek kommer att lösa sin situation. I detta sammanhang vore det dessutom intressant att invänta Skolinspektionens granskning av landets skolbibliotek för att se hur mångtydigheten i vårt resultat yttrar sig i praktiken. Vad kommer att karakterisera ett godkänt skolbibliotek i framtiden?

Med tanke på att det inte finns något uttalat krav på bemanning i skolbiblioteket och att vi i vår studie dessutom har visat på skolbibliotekariens betydelse för den pedagogiska funktionen, frågar vi oss även hur Skolinspektionen kommer att förhålla sig till de skolbibliotek som saknar skolbibliotekarie.

En annan aspekt är hur eleverna och deras utbildning påverkas av den påvisade mångtydigheten som finns i skolan i synen på skolbibliotekets funktion. Ett intressant problemområde vore att studera skilda skolbibliotekslösningar i relation till elevernas måluppfyllelse för att se i vilken mån skolbiblioteket bidrar till elevernas skolgång.

6. Litteraturförteckning

Alexandersson, Mikael & Limberg, Louise (2009). "Elevers 'forskning' via datorn: mantra, metod eller meningsfullt lärande?" I: *Informationskompetenser: om lärande i informationspraktiker och informationssökning i lärandepraktiker*. Stockholm: Carlsson

Alexandersson, Mikael, Limberg, Louise, Lantz-Andersson, Annika & Kylemark, Mimmi (2007). *Textflytt och sökslump – informationssökning via skolbibliotek*. Stockholm: Myndigheten för skolutveckling. Tillgänglig: <http://www.skolverket.se/publikationer?id=1848> [2012-04-02]

Alvesson, Mats & Sköldberg, Kaj (2008). *Tolkning och reflektion. Vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. Lund: Studentlitteratur

Bergström, Göran & Boréus, Kristina (2000). *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig textanalys*. Lund: Studentlitteratur

Bergström, Göran & Boréus, Kristina (2005). "Diskursanalys". I: Bergström, Göran & Boréus, Kristina (red.) *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig textanalys*. Lund: Studentlitteratur

Bibliotekslag. SFS 1996:1596. Tillgänglig: <http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=3911&bet=1996%3a1596> [2011-12-20]

Boréus, Kristina (2011a). "Diskursanalys". I: Ahrne, Göran & Svensson, Peter (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber

Boréus, Kristina (2011b). "Texter i vardag och samhälle". I: Ahrne, Göran & Svensson, Peter (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber

Börjesson, Mats (2003). *Diskurser och konstruktioner: en sorts metodbok*. Lund: Studentlitteratur

Börjesson, Mats & Palmblad, Eva (red.) (2007). "Introduktion". *Diskursanalys i praktiken*. 1. uppl. Malmö: Liber

Den nya skollagen: för kunskap, valfrihet, och trygghet : regeringens proposition 2009/10:165. (2010). Stockholm: Riksdagens tryckeriexpedition. Tillgänglig: <http://www.sweden.gov.se/content/1/c6/14/23/68/25bd4959.pdf> [2012-03-01]

DIK (2011). "Angående definition av 'skolbibliotek'". Tillgänglig:
http://www.dik.se/sites/dik.se/files/attachments/110221_skolverket.pdf [2012-02-29]

Dressman, Mark (1997). *Literacy in the library: negotiating the spaces between order and desire*. Westport, Conn.: Bergin & Garvey

Folkesson, Lena (2007). "Samspel mellan lärare och bibliotekspersonal." I: Alexandersson, Mikael, Limberg, Louise, Lantz-Andersson, Annika & Kylemark, Mimmi. *Textflytt och sökslump – informationssökning via skolbibliotek*. Stockholm: Myndigheten för skolutveckling. Tillgänglig: <http://www.skolverket.se/publikationer?id=1848> [2012-03-27]

Fröjmark, Elin & Knutsson, Sally (2005). *Faktorer för framgång: en studie av grundskolebibliotek och hur de kan integreras i undervisningen*. Lund: Biblioteks- och informationsvetenskap, Lunds universitet. Tillgänglig: <http://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordOid=1332052&fileOid=1332053> [2012-04-04]

Gómez, Elsa & Swenne, Margareta (1996). *Aktivt lärande med skolbibliotek: idéer och metoder för lärare och bibliotekspersonal i grundskolan*. Lund: Bibliotekstjänst i samarbete med Statens skolverk

Hedemark, Åse & Hedman, Jenny (2002). *Vad sägs om användare? Folkbibliotekens användardiskurser i tre bibliotekstidskrifter*. Magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap 2002:61. Borås: Högsolan i Borås. Tillgänglig: <http://bada.hb.se/bitstream/2320/901/1/02-61.pdf> [2012-02-02]

Hedemark, Åse (2009). *Det föreställda folkbiblioteket: En diskursanalytisk studie av biblioteksdebatter i svenska medier 1970-2006*. Diss. Uppsala: Uppsala universitet

Jochumsen, Henrik & Hvenegaard Rasmussen, Casper (2006). *Folkebiblioteket under förändring: modernitet, felt og diskurs*. Köpenhamn: Danmarks Biblioteksforening og Danmarks Biblioteksskole

Kuhlthau, Carol Collier (2004). *Seeking meaning: a process approach to library and information services*. Westport, Conn.: Libraries Unlimited

Kühne, Brigitte (1993). *Biblioteket - skolans hjärna?: skolbiblioteket som resurs i det undersökande arbetssättet på grundskolan*. Diss. Lund : Univ.

Kungliga biblioteket (2012). Tillgänglig:
<http://www.kb.se/aktuellt/nyheter/2012/Manga-skolelever-saknar-tillgang-till-skolbibliotek/> [2012-04-16]

Laclau, Ernesto & Mouffe, Chantal (1985). *Hegemony & socialist strategy*. London: Verso

Limberg, Louise (2003). *Skolbibliotekets pedagogiska roll: en kunskapsöversikt*. Stockholm: Statens skolverk

Limberg, Louise & Alexandersson, Mikael (2003). "The school library as a space for learning". *School libraries worldwide*, vol. 9.

Limberg, Louise & Folkesson, Lena (2006). *Undervisning i informationssökning: slutrapport från projektet Informationssökning, didaktik och lärande (IDOL)*. Borås: Valfrid. Tillgänglig: <http://bada.hb.se/bitstream/2320/2400/1/Limberg.pdf> [2012-04-18]

Limberg, Louise, Sundin Olof & Talja, Sanna (2009). "Teoretiska perspektiv på informationskompetens". I: Hedman, Jenny & Lundh, Anna (red.) *Informationskompetenser: om lärande i informationspraktiker och informationssökning i lärandepraktiker*. Stockholm: Carlsson

Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskola 2011. (2011). Stockholm: Skolverket. Tillgänglig: <http://www.skolverket.se/publikationer?id=2705> [2012-04-03]

Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011. (2011). Stockholm: Skolverket. Tillgänglig: <http://www.skolverket.se/publikationer?id=2575> [2012-04-03]

Rafste, Elisabeth Tallaksen (2005). "A place to learn or a place for leisure? Students' use of the school library in Norway". *School libraries worldwide*, vol. 11.

Sahlin, Ingrid (1999). "Diskursanalys som sociologisk metod". I: Sjöberg, Katarina (red.) *Mer än kalla fakta: kvalitativ forskning i praktiken*. Lund: Studentlitteratur

Skolinspektionen (2011). Skolbibliotek. *Informationsblad*. 2011-09-30. Tillgänglig: <http://www.skolinspektionen.se/Documents/vagledning/infoblod-skolbibliotek.pdf> [2011-12-18]

Skollag. SFS 2010:80. Tillgänglig: <http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=3911&bet=2010:800> [2011-12-16]

Skolverket (2006). *Skolverkets lägesbedömning 2006: förskola, skola och vuxenutbildning*. Stockholm: Skolverket. Tillgänglig: <http://www.skolverket.se/publikationer?id=1641> [2012-03-01]

Skolverket (2011). Tillgänglig: http://www.skolverket.se/lagar_och_regler/2.3351/2.2253 [2011-12-16]

Statens kulturråd (1999). *Skolbiblioteken i Sverige: kartläggning, analys och probleminventering*. Stockholm: Statens kulturråd

Statens kulturråd (2009). *Skolbibliotek 2008*. Stockholm: Statens kulturråd. Tillgänglig: http://www.kulturradet.se/Documents/publikationer/2009/skolbiblioteken_2008.pdf [2011-12-16]

Stover, Mark (2004). "The reference librarian as non-expert: a postmodern approach to expertise". *The reference librarian*, vol. 42.

Säljö, Roger (2009). "Medier och det sociala minnet: dokumentationspraktiker och lärande från lertavlor till Internet". I: Hedman, Jenny & Lundh, Anna (red.) *Informationskompetenser: om lärande i informationspraktiker och informationssökning i lärandepraktiker*. Stockholm: Carlsson

Valenza, Joyce Kasman (2010). *Manifesto for the 21st century school librarian*. Tillgänglig: http://www.childrensliteracylab.org/uploads/website/docs/1786-1-Manifesto_21st_Century_School_Librarians.pdf [2012-04-06]

Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise (2000). *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur

Bilaga 1

Skolverkets reportage

1. "Lyckad satsning på samverkan mellan lärare och skolbibliotekarier". 2009-02-27. Stefan Pålsson. Skolverket. Tillgänglig:

<http://www.skolverket.se/skolutveckling/skolbibliotek/reportage/lyckad-satsning-pa-samverkan-mellan-larare-och-skolbibliotekarier-1.92672> [2012-02-29]

2. "Skolbiblioteket är mer än informationsförmedling". 2009-05-14. Stefan Pålsson. Skolverket. Tillgänglig:

<http://www.skolverket.se/skolutveckling/skolbibliotek/2.1666/reportage/skolbiblioteket-ar-mer-an-informationsformedling-1.92671> [2012-02-29]

3. "Samhällsutveckling förändrar skolbiblioteken". 2009-05-14. Stefan Pålsson. Skolverket. Tillgänglig:

<http://www.skolverket.se/skolutveckling/skolbibliotek/2.1666/reportage/samhallsutvecklingen-forandrar-skolbiblioteken-1.92669> [2012-02-29]

4. "Sociala medier i skolbiblioteket". 2009-06-17. Stefan Pålsson. Skolverket. Tillgänglig:

<http://www.skolverket.se/skolutveckling/skolbibliotek/2.1666/reportage/sociala-medier-i-skolbiblioteket-1.92494> [2012-02-29]

5. "Skolbibliotek kan bli nyckelfaktor". 2009-10-19. Stefan Pålsson. Skolverket. Tillgänglig:

<http://www.skolverket.se/skolutveckling/skolbibliotek/2.1666/reportage/skolbibliotek-kan-bli-nyckelfaktor-1.92493> [2012-02-29]

6. "Skolbibliotek för alla ämnen". 2009-10-21. Stefan Pålsson. Skolverket. Tillgänglig:

<http://www.skolverket.se/skolutveckling/skolbibliotek/2.1666/reportage/skolbibliotek-for-alla-amnen-1.92491> [2012-02-29]

7. "De samarbetar för skolbiblioteksutveckling". 2009-12-16. Stefan Pålsson. Skolverket. Tillgänglig:

<http://www.skolverket.se/skolutveckling/skolbibliotek/2.1666/reportage/de-samarbetar-for-skolbiblioteksutveckling-1.92487> [2012-02-29]

8. "Skolbibliotek som en naturlig del av vardagen". 2010-02-22. Stefan Pålsson. Skolverket. Tillgänglig:

<http://www.skolverket.se/skolutveckling/skolbibliotek/2.1666/reportage/skolbibliotek-som-naturlig-del-av-vardagen-1.96434> [2012-02-29]

9. "Skolbiblioteket och den nya skollagen". 2010-10-05. Stefan Pålsson. Skolverket. Tillgänglig:
<http://www.skolverket.se/skolutveckling/skolbibliotek/2.1666/reportage/skolbiblioteket-och-den-nya-skollagen-1.137600> [2012-02-29]
10. "Skolbiblioteket som en oas för eleverna lärande". 2010-11-15. Stefan Pålsson. Skolverket. Tillgänglig:
<http://www.skolverket.se/skolutveckling/skolbibliotek/2.1666/reportage/skolbiblioteket-och-den-nya-skollagen-1.137600> [2012-02-29]
11. "Nya undervisningsformer sätter Mediateket i fokus". 2011-01-18. Stefan Pålsson. Skolverket. Tillgänglig:
<http://www.skolverket.se/skolutveckling/skolbibliotek/2.1666/reportage/nya-undervisningsformer-satter-mediateket-i-fokus-1.122643> [2012-02-29]
12. "På väg mot framtidens skolbibliotek". 2011-02-07. Stefan Pålsson. Skolverket. Tillgänglig:
<http://www.skolverket.se/skolutveckling/skolbibliotek/2.1666/reportage/pa-vag-1.124261> [2012-02-29]
13. "Alla elever ska ha tillgång till skolbibliotek". 2011-10-12. Stefan Pålsson. Skolverket. Tillgänglig:
<http://www.skolverket.se/skolutveckling/skolbibliotek/2.1666/reportage/tillgang-till-1.158326> [2012-02-29]
14. "Skarpare regler kring skolbibliotek". Granskad 2011-11-15. Författare okänd. Skolverket. Tillgänglig:
<http://www.skolverket.se/2.3894/publicerat/2.3364/2.5567/skarpare-1.161152> [2012-02-29]
15. "Skolbibliotek 2011 - dag 1". 2011-11-16. Thomas Heldmark. Skolverket. Tillgänglig:
<http://www.skolverket.se/skolutveckling/skolbibliotek/2.1666/reportage/skolbibliotek2011-1-1.161202> [2012-02-29]
16. "Skolbibliotek 2011 - dag 2". 2011-11-16. Thomas Heldmark. Skolverket. Tillgänglig:
<http://www.skolverket.se/skolutveckling/skolbibliotek/2.1666/reportage/skolbibliotek2011-2-1.161204> [2012-02-29]
17. "Läsutveckling och lärande - fokus för Årets skolbibliotek 2011". 2012-01-19. Stefan Pålsson. Skolverket. Tillgänglig:
<http://www.skolverket.se/skolutveckling/skolbibliotek/2.1666/reportage/aretskolbibliotek2011-1.166518> [2012-02-29]

Fackliga medlemstidningar

18. "250 000 elever saknar bibliotek". 2009-05-04. Niklas Arevik. Lärarnas nyheter. Tillgänglig: <http://www.lararnasnyheter.se/lararnas-tidning/2009/05/05/250-000-elever-saknar-bibliotek> [2012-02-29]
19. "Inspektera alla skolbibliotek". 2009-09-20. Kalle Güettler. Lärarnas nyheter. Tillgänglig: <http://www.lararnasnyheter.se/alfa/2009/09/21/inspektera-alla-skolbibliotek> [2012-02-29]
20. "25 hyllmeter ger skjuts åt läslusten". 2010-02-05. Ulrika Sundström. Lärarnas nyheter. Tillgänglig: <http://www.lararnasnyheter.se/lararnas-tidning/2010/02/05/25-hyllmeter-ger-skjuts-laslusten> [2012-02-29]
21. "Fritidspedagogik i väggarna på mediatek". 2010-06-01. Maria Löfstedt. Lärarnas nyheter. Tillgänglig: <http://www.lararnasnyheter.se/fritidspedagogen/2010/06/01/fritidspedagogik-vaggarna-pa-mediatek> [2012-02-29]
22. "Malmöskola får bibliotekspris". 2010-11-15. Gertrud Svensén. Lärarnas nyheter. Tillgänglig: <http://www.lararnasnyheter.se/alfa/2010/11/15/malmoskola-far-bibliotekspris> [2012-02-29]
23. "Alla har nytta av ett bra bibliotek". 2011-02-24. Niclas Lindberg & Gunnel Olsson. Skolledaren. Tillgänglig: <http://www.skolledarna.se/skolledaren/artikelarkiv/media/Sidor/Allaharnyttaavettbrabibliotek.aspx> [2012-02-29]
24. "Inte utan mitt skolbibliotek". 2011-02-24. Filippa Mannerheim. Skolledaren. Tillgänglig: <http://www.skolledarna.se/skolledaren/artikelarkiv/media/Sidor/Inteutanmittskolbibliotek.aspx> [2012-02-29]
25. "Regeringen vill stärka litteraturens ställning i skolan". 2011-03-24. Stefan Helte. Lärarnas nyheter. Tillgänglig: <http://www.lararnasnyheter.se/lararnas-tidning/2011/03/24/regeringen-vill-starka-litteraturens-stallning-skolan> [2012-02-29]
26. "Riktigt smart satsa på skolbibliotek". 2011-10-12. Anna Kallenberg. Skolvärlden. Tillgänglig: <http://www.skolvarlden.se/artiklar/riktigt-smart-satsa-pa-skolbibliotek> [2012-02-29]
27. "Rektors stöd viktigt för skolbibliotekens roll". 2011-10-13. Kerstin Weyler. Skolledaren. Tillgänglig: http://www.skolledarna.se/skolledaren/artikelarkiv/media/Sidor/Rektors_stod.aspx [2012-02-29]
28. "Inte lika villkor i Sverige". 2011-11-02. Anna Kallenberg. Skolvärlden. Tillgänglig: <http://www.skolvarlden.se/artiklar/inte-likavillkor-i-sverige> [2012-02-29]

29. "Inspiration till ett bra bibliotek". 2011-11-17. Jan Henning Pettersson. Skolledaren. Tillgänglig: <http://www.skolledarna.se/skolledaren/artikelarkiv/media/Sidor/Inspiration.aspx> [2012-02-29]

Bloggar av lärare och rektorer

30. "Tankar om skolbibliotek". Maj 2009. Killfrökens blogg. Tillgänglig: <http://killfroken.se/?p=213> [2012-02-29]

31. "Web 2.0 i skolan". 2009-05-20. itmamman.se. Tillgänglig: <https://itmamman.se/wordpress/2009/05/web-20-i-undervisningen-2/> [2012-02-29]

32. "Framtidens skolbibliotek". 2009-09-14. Karlénskans (o)klokord. Tillgänglig: <http://karlenskan.blogspot.se/2009/09/framtidens-skolbibliotek.html> [2012-02-29]

33. "Skola & skolbibliotek. Tankar efter mässan...". 2009-09-26. Karlénskans (o)klokord. Tillgänglig: <http://karlenskan.blogspot.se/2009/09/skola-skolbibliotek-tankar-efter-massan.html> [2012-02-29]

34. "Skolbiblioteket min hamn i skollivet". 2010-01-24. Kristina Alexandersons blogg. Tillgänglig: <http://www.kristinaalexanderson.se/2010/01/24/skolbiblioteket-min-hamn-i-skollivet/> [2012-02-29]

35. "Källkritik i skolan, hur?". 2010-02-14. Kristina Alexandersons blogg. Tillgänglig: <http://www.kristinaalexanderson.se/2010/02/14/kallkritik-i-skolan-hur/> [2012-02-29]

36. "Blippfröken". Mars 2010. Killfrökens blogg. Tillgänglig: <http://killfroken.se/?p=383> [2012-02-29]

37. "Ett skolbibliotek kräver en skolbibliotekarie". 2010-03-01. Kristina Alexandersons blogg. Tillgänglig: <http://www.kristinaalexanderson.se/2010/03/01/ett-skolbibliotek-kraver-en-skolbibliotekarie/> [2012-02-29]

38. "Mer än en samling böcker". 2010-03-01. Kristina Alexandersons blogg. Tillgänglig: <http://www.kristinaalexanderson.se/2010/03/01/mer-an-en-samling-bocker/> [2012-02-29]

39. "Framtidens skolbibliotek - #NGbib". 2010-03-30. Pelle pedagog. Tillgänglig: <http://karlenskan.blogspot.se/2009/09/framtidens-skolbibliotek.html> [2012-02-29]

40. "Handled eleverna i informationssökning". 2010-04-13. Kristina Alexandersons blogg. Tillgänglig: <http://www.kristinaalexanderson.se/2010/04/13/arbete-aktivt-med-informationssokning/> [2012-02-29]

41. "Använd bibliotekarien i skolan - en fantastisk resurs". 2010-05-04. Kristina Alexandersons blogg. Tillgänglig: <http://www.kristinaalexanderson.se/2010/05/04/anvand-bibliotekarien-i-skolan-en-fantastisk-resurs/> [2012-02-29]
42. "Ta hjälp av skolbiblioteket". 2010-05-04. Kristina Alexandersons blogg. Tillgänglig: <http://www.kristinaalexanderson.se/2010/05/04/ta-hjalp-av-skolbiblioteket/> [2012-02-29]
43. "Bokmässan, bibliotek och sociala medier". 2010-09-23. Kristina Alexandersons blogg. Tillgänglig: <http://www.kristinaalexanderson.se/2010/09/23/bokmassan-bibliotek-och-sociala-medier/> [2012-02-29]
44. "Skolbiblioteken". 2011-01-19. Körlings ord. Tillgänglig: <http://korlingsord.se/archives/16962> [2012-02-29]
45. "Kompetensen för tusan!". 2011-03-09. Karlénskans (o)klokord. Tillgänglig: <http://karlenskan.blogspot.se/2011/03/kompetensen-for-tusan.html> [2012-02-29]
46. "Ordna, hitta och samla". 2011-05-19. Öpedagogen. Tillgänglig: <http://opedagogen.se/2011/05/19/ordna-hitta-och-samla/> [2012-02-29]
47. "Skolbiblioteket äger det livslånga läsandet!". 2011-06-22. Körlings ord. Tillgänglig: <http://korlingsord.se/archives/20993> [2012-02-29]
48. "Skolbibliotekarierna BEHÖVS". 2011-06-28. Öpedagogen. Tillgänglig: <http://opedagogen.se/2011/06/28/skolbibliotekarierna-behovs/> [2012-02-29]
49. "Det magiska rummet - skolbiblioteket. 2011-08-10. Körlings ord. Tillgänglig: <http://korlingsord.se/archives/22057> [2012-02-29]
50. "Skolbiblioteket - en levande plats". 2011-10-01. Körlings ord. Tillgänglig: <http://korlingsord.se/archives/23496> [2012-02-29]
51. "Anpassa er eller dö" #skolbiblioteken #skolforum #minecraft". 2011-11-02. Pelle pedagog. Tillgänglig: <http://pellepedagog.blogspot.se/2011/11/anpassa-er-eller-do-skolbiblioteken.html> [2012-02-29]
52. "Skolbiblioteket, vilken tillgång!". 2011-11-10. Rektorns blogg. Tillgänglig: <http://rektornsblogg.varnander.se/?p=97> [2012-02-29]
53. "Bibliotekens ickedöd". 2012-01-06. Körlings ord. Tillgänglig: <http://korlingsord.se/archives/25764> [2012-02-29]